

JULKAISUJA 5 • 2006

Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat

Tutkimuskokonaisuuden loppuraportti

Hannu Kytö, Helena Tuorila, Johanna Leskinen

Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisu 5:2006

**Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat.
Tutkimuskokonaisuuden loppuraportti**

Tekijät / Författare / Authors

Hannu Kytö, Helena Tuorila, Johanna Leskinen

Hinta / Pris / Price

16,80 €

Kannen valokuvat

Hannu Kytö

Julkaisija / Utgivare / The publisher

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUS

PL 5 (Kaikukatu 3)

00531 HELSINKI

Puh. (09) 77 261

Faksi (09) 7726 7715

www.kuluttajatutkimuskeskus.fi

Huhtikuu 2006

ISSN 0788-5415

ISBN 951-698-140-2 (verkkójulkaisu: www.kuluttajatutkimuskeskus.fi)

LUKIJALLE

Käsillä oleva Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat -julkaisu on vuonna 2004 käynnistyneen laajahkon tutkimushankkeen loppuraportti. Tutkimus keskittyy maaseudun vetovoimatekijöihin ja maaseudulla asumista suosiviin kuluttajatyyppeihin. Tutkimuksen kohteena ovat vuosina 2001–2004 maaseudulle tai maaseutukunnasta toiseen muuttaneet kotitaloudet. Tämän loppuraportin ohella tutkimuksesta on valmistunut laajahkoon kyselyyn perustuva tutkimusraportti (Kytö ja Aatola 2006) sekä laadullisiin haastatteluihin perustuva tutkimusraportti (Tuorila 2006). Nyt kädessä olevaan raporttiin on koottu koko hankkeen yhteenveto ja johtopäätökset.

Loppuraportissa pohditaan erityisesti asumisen ja asuinympäristön, työmahdollisuuksien ja palvelujen merkitystä ja dynamiikkaa maaseudun vetovoimaisuuden vahvistamisessa. Raportti kokoaa yhteen maaseudun mahdollisuudet ja uhat, jotka kulminoituvat parhaimmillaan luontoon, harrastamiseen ja omaan rauhaan ja pahimmillaan palvelujen ja joukkoliikenneyhteyksien heikkenemiseen. Lopuksi raportissa annetaan suosituksia sekä maalle muuttoon harkitseville kuluttajille että kuntapäätäjille.

Loppuraportin ovat laatineet Kuluttajatutkimuskeskuksessa erikoistutkijat Hannu Kytö ja Helena Tuorila sekä tutkimuspäällikkö Johanna Leskinen. Kuluttajatutkimuskeskus esittää lämpimät kiitokset kirjoittajille laajan tutkimusmateriaalin tiivistämisestä koko hankkeen yhteenvedoksi ja johtopäätöksiksi.

Tutkimusta on rahoittanut osittain maa- ja metsätalousministeriö. Lämpimät kiitokset ministeriölle tärkeästä taloudellisesta tuesta, jota ilman tutkimushanke olisi jäänyt toteuttamatta. Tutkimusta ohjasi asiantunteva johtoryhmä, johon kuuluivat ylitarkastaja Johanna Heikkilä maa- ja metsätalousministeriöstä, ylitarkastaja Anne Jarva ympäristöministeriöstä, professori Heikki Eskelinen Joensuun yliopistosta, professori Hannu Katajamäki Vaasan yliopistosta sekä johtaja Eila Kilpiö Kuluttajatutkimuskeskuksesta. Kiitokset johtoryhmälle arvokkaasta palautteesta tutkimuksen eri vaiheissa.

Tutkimukseen osallistuneet, maaseudulle muuttaneet henkilöt ansaitsevat erityiset kiitokset. Heidän näkemystensä ja kokemustensa mukaan saaminen on ollut kuluttajalähtöisen tutkimuksen tekemisen perusedellytys.

Helsingissä huhtikuussa 2006

Raija Järvinen,
tutkimusjohtaja, professori

SISÄLLYS

1	TUTKIMUSHANKE JA SEN TAVOITTEET	1
2	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT, TUTKIMUSAINEISTOT JA -MENETELMÄT	2
3	MAASEUDUN VETOVOIMAISUUS JA MONIMUOTOISTUVAT ELÄMÄNTAVAT	4
3.1	Muuttosuuntien kehittyminen	4
3.2	Asuin ympäristön houkuttelevuus	6
3.3	Palvelujen merkitys	9
3.4	Elämäntapojen moninaisuus	11
3.5	Liikkuvuuden lisääntyminen	15
4	MAASEUDUN MUUTTUVAT MAHDOLLISUUDET	19
4.1	Maaseudun mahdollisuudet ja uhat.....	19
4.2	Maaseudun vetovoimaisuuden lisääminen	21
4.2.1	Asumisen markkinointi	21
4.2.2	Maaseudun työmahdollisuudet	23
5	JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET	27
	LÄHDELUETTELO.....	33

KUVALUETTELO

KUVA 1.	Tutkimushankkeen viitekehys.	1
KUVA 2.	Maaseudun vahvuudet, mahdollisuudet, uhat ja heikkoudet. ...	20

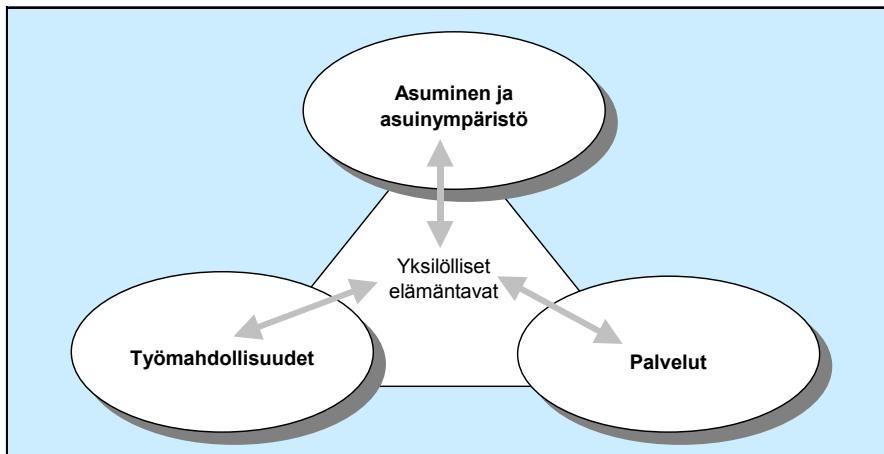
1 TUTKIMUSHANKE JA SEN TAVOITTEET

Kuluttajatutkimuskeskuksessa käynnistyi syksyllä 2004 maa- ja metsätalousministeriön osittain rahoittamana tutkimushanke maaseudun vetovoimaisuuden ja maaseudulla asu- mista suosivien elämäntapojen selvittämiseksi. Tutkimus kohdistuu vuosina 2001–2004 maaseudulle tai maaseutukunnasta toiseen muuttaneisiin talouksiin. Tutkimushanke koostuu toisiaan täydentävistä, erikseen raportoitavista kyselytutkimuksesta¹ ja laadullisesta tutkimuksesta². Tähän loppuraporttiin on tiivistetty tutkimushankkeen johtopäätökset ja toimenpidesuosituksat.

Keskeisiä tutkimuskysymyksiä ovat seuraavat: mitä ihmiset maaseudulta hakevat, mitkä seikat heidän mielestään edesauttavat maaseudulle muuttamista ja miten ihmisten yksilölliset elämäntavat ovat sovitettavissa maaseudun tarjoamiin mahdollisuuksiin? Tavoitteena on tutkia myös mahdollisia eroja rakenteeltaan erilaisille maaseututyypeille kohdistuvien muuttovirtojen välillä. Käsillä olevassa hankkeessa tutkimustehtävää lähdetään ratkomaan kuluttajalähtöisesti. Tavoitteen saavuttamiseksi tutkimushankkeessa

1. analysoidaan ja vertaillaan kaupunkien läheiselle maaseudulle, ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle muuttoa edistäviä ja ”jarruttavia” tekijöitä kyseisille alueille muuttaneiden näkökulmasta
2. selvitetään yllämainituille maaseutualueille muuttaneiden kuluttajien näkemyksiä asuin- ja elinympäristön, työmahdollisuuksien ja palvelujen merkityksestä muuttopäätöksessä, asuinpaikan valinnassa ja yksilöllisten elämäntapojen mahdollistamisessa ja
3. tehdään ehdotuksia maaseudun asuin- ja elinympäristöominaisuuksien ja ihmisten elämäntapojen yhteensovittamista edistäviksi toimenpiteiksi ja työkaluiksi tutkimustulosten pohjalta.

Yhteenvetoraportissa pohditaan, miten maaseudulle halukkaiden muuttoa, sopeutusta ja juurtumista voidaan edistää ja millaisia maaseutu- ja yhteiskuntapoliittisia toimenpiteitä tulisi sitä varten kehitellä (kuva 1).

KUVA 1. Tutkimushankkeen viitekehys.

¹ Kytö H ja Aatola L (2006) Muuttuva maallemuuttaja. Maallemuuttajan elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 3:2006.

² Tuorila H (2006) ”Täällä maalla on hyvä asua.” Kokemukset maaseudusta uutena asuin ympäristönä. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4:2006.

2 TEORETTISET LÄHTÖKOHDAT, TUTKIMUSAINEISTOT JA -MENETELMÄT

Tutkimushankkeen toteuttamisessa on nojaututtu useisiin teoreettisiin lähtökohtiin. Aineksia on otettu **muuttoliike- ja elämäntapatutkimuksesta sekä tarve- ja rakenteistumisteorioista**. Toisiaan täydentävät lähestymistavat kytkeytyvät siten, että muuttajat nähdään sosiaalisten ja kulttuuristen käytäntöjen kantajina. Maaseudulle muuttaneiden yksilöllisten elämäntapojen ja heidän ihanteellisina pitamiensä elämäntapojen oletetaan määrittelevän pitkälti eri alueille muuttaneiden sopeutumisen uuteen asuinympäristöön. Toisaalta erilaiset yhteiskunnan rakenteelliset muutokset lisäävät muuttajien valinnanmahdollisuuksia. Muuttovirtojen suuntautumisen tarkastelussa on pohjana Giddensin kehittänyt yhteiskunnan rakenteistumisteoria (Giddens 1979, 1981, 1984, 1987).

Giddensin mukaan ihmiset säätelevät toimintaansa prosessilla, jota hän kutsuu refleksiiviseksi tarkkailuksi (reflexive monitoring). Tämä prosessi auttaa ihmisiä perustelemaan toimintaansa rationaaliseksi. Päämäärähakuisen toiminnan motivaatio voi olla tiedostettua, osaksi tiedostettua tai tiedostamatonta (Giddens 1984, 6). Muutto ei useimmiten johdu yhdestä syystä, vaan se on useista puroista syntyvä virta, joka jossain vaiheessa tarpeeksi kasvettuaan aiheuttaa muuttotapahtuman. Tämän vaiheen tutkiminen vaatii Giddensin käytännöllisen tietoisuuden käsitteen soveltamista. Jos ja yleensä kun muuttoon johtavien tapahtumien voidaan olettaa olevan ainakin osittain lähtöisin yksilön käytännöllisestä tietoisuudesta, ei muuttoon johtaneita pieniä virtoja voida nimetä suorilla kysymyksillä, vaan kokonaisuus saadaan selville useilla tapahtumaa sivuavilla tiedoilla ja kysymyksillä. Sovellettuna ympäristötekijöihin muuttotapahtuman yhteydessä tämä merkitsee sitä, että muuttaneilta tulee tiedustella suhtautumista erilaisiin fyysisiin ja sosiaalisiin ympäristötekijöihin useilla kysymyksillä, joista on mahdollista saada mallintamalla kattavampi kuva koko muuttotapahtumasta ja uuden asuinalueen valinnasta.

Tutkimuksen teoreettisissa lähtökohdissa oletettiin, että muuttoliike aiheuttaa muutoksia sekä yksittäisen muuttajan arkipäivässä että yhdyskunnan rakennetekijöissä. Rakenteellisten tekijöiden oletettiin myös ohjaavan erilaisia muuttajia erilaisille alueille. Muuttovirrat voivat puolestaan muuttaa aluerakenteita. Asumisen ja työn alueellinen hajautuminen heikentää ihmisten paikkasidonnaisuutta. Asumisen ja työn väliset muutuvat kytkennät ovat olleet maantieteellisen tutkimuksen kasvava kiinnostuskohde (Hanson & Pratt 1988, 299–318, Aaltonen 1991, 2–3). Kainulaisen (1992, 278–286) mukaan ihmisten sidos on heikentynyt siihen paikkaan nähden, jossa he asuvat. Nykyajan ihmisen paikallisen sidoksen perusteet muodostuvat paitsi kaupungeissa myös maaseudulla paljolti asuinalueiden ulkopuolisilla sosiospatiaalisilla areenoilla, joilla luodaan ammattiura, vietetään vapaa-aikaa, hankitaan ja kulutetaan hyödykkeitä jne. Ihmisten elämäntapa on levittäytynyt laajaksi alueelliseksi verkostoksi kouluihin, työpaikkoihin, posteihin, ravintoloihin, kauppoihin, päiväkoteihin, terveyskeskuksiin jne. Tämä ilmiö selittää osaltaan sitä, että Suomen maassamuutto, joka tarkoittaa kuntien välistä muuttoliikettä, on jatkunut poikkeuksellisen voimakkaana jo noin kymmenen vuotta.

Tarveteorioihin perustuva muuttoliiketutkimus lähtee ajatuksesta, että muutto on heijastuma inhimillisten tarpeiden vajeasta tyydytyksestä. Työ, asuminen ja ympäristön ominaisuudet määrittävät pitkälti sen, kuinka asukkaiden tarpeentyydytys toteutuu. Tyytymättömyys voi ilmetä joko tiedostamattomana tyytymättömyytenä tai tiedostettuina ja ilmaistuina muuttoaikeina ja uuden asuinpaikan etsintänä. Kotitalouden oma tilanne voi olla myös sellainen, ettei muutokseen ole mahdollisuutta tai haluakaan ja oloihin sopeudutaan. Asumisen siteet ehkäisevät tällöin muuton.

Maallemuuttoa ja muuton suuntautumista tarkastellaan mainittujen teorioiden muodostamassa väljässä viitekehysessä. Tutkimuksella ei pyritä osoittamaan teorioita

oikeiksi tai vääriksi. Tässä tutkimushankkeessa pyritään maallemuuttoa kuvaamaan subjektiivisten motiivien lisäksi myös objektiivisilla muuttovirtojen ominaisuuksia ja alueellisia rakenteita havainnollistavilla tilastoaineistoilla.

Tutkimusaineistot käsittävät vuosina 2001–2004 kolmelle erityyppiselle maaseutu-alueelle muuttaneille tehdyn postikyselyn ja haastattelut sekä tutkimuskuntien palvelutarjonnasta kerätyjä paikkatietoja. Tausta-aineistoina on käytetty Tilastokeskuksen maassamuuttoa ja maassa muuttajien tuloja sekä tutkimuskuntien ominaisuuksia kuvaavia tilastoaineistoja.

Kohdekuntien valinta tehtiin Suomen maaseutututkimuksessa ja -politiikassa (Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä 2004, 27) ja Suomen aluekehittämissstrategiassa (Sisäasiainministeriö 2003, 70) noudatetun kuntatyyppittelyn pohjalta. Sen mukaisen kolmen maaseututyyppin edustajiksi valittiin seuraavat kunnat: Kaupungin läheistä maaseutua edustamaan valittiin Nurmo ja Vesilahti, ydinmaaseutua edustamaan valittiin Laukaa ja Pohja. Tulomuuttajien määrältä muita vähäisempiä harvaan asuttuja maaseutukuntia edustavat Mäntyharju, Rautavaara ja Valtimo.

Postikyselyllä kerätty tutkimusaineisto edustaa 18 vuotta täyttäneitä mainituille paikkakunnille vuosina 2001–2004 muuttaneita henkilöitä ja heidän kotitalouksiaan. Kohdehenkilöiden otannan teki Väestörekisterikeskus satunnaisotannalla suhteutettuna kohdekuntien väkilukuun. Kysely tehtiin loppuvuodesta ajalla 16.11.–17.12.2004. Vastausprosentti oli 46,1 prosenttia (n = 810). Perusteltuja kieltäytymisiä oli 1,2 prosenttia, joten lopulliseksi vastausprosentiksi tuli 44,9 prosenttia. Vastausprosenttia voidaan pitää suhteellisen hyvänä, sillä suurelle yleisölle eli valikoimattomalle joukolla suunnatun kyselyn vastausprosentti jää yleensä 30–40 prosenttiin (Hirsjärvi ym. 1997, 192).

Palvelujen kartoitukseen tarvittavia tilastotietoja kerättiin mm. kuntien nettisivuilta ja Tilastokeskuksen SuomiCD:ltä. Kyselyyn vastanneet henkilöt sekä tarjolla olevien palvelujen sijaintitiedot paikannettiin ruutuaineistona, jonka koko oli 1 km x 1 km. Paikkatietojärjestelmää hyväksi käyttäen saatiin havainnollista tietoa siitä, miten asuminen, työssäkäynti, pendelöinti ja palvelujen käyttö kytkeytyvät toisiinsa maaseutumaisessa elämänmuodossa ja erilaisilla maaseutualueilla sekä miten yksilölliset elämäntavat ilmenevät alueellisesti. Kyselyaineiston kuvauksessa ja analysoinnissa hyödynnettiin myös Tilastokeskuksen Suomi CD:n tietoja erityyppisten maaseutualueiden rakenteellisista muutoksista viime vuosina sekä Tilastokeskuksen koko maata koskevia muuttoliiketietoja. Kyselyaineisto koodattiin ja analysoitiin SPSS-tilasto-ohjelmalla. Analysoinnissa käytettiin frekvenssianalyysejä, ristiintaulukointeja sekä faktori- ja korrelaatioanalyysejä. Postikyselyyn vastanneet ja palvelujen toimipisteet paikannettiin osoitteiden perusteella ja aineiston analyyseissä käytettiin MapInfo-karttaohjelmaa.

Laadullisen tutkimusosion aineisto kerättiin haastatteluilla. Tavoitteena oli kuvailla, tulkita ja ymmärtää asuin ympäristön ja elämäntavan välillä vallitsevaa suhdetta. Haastateltavat henkilöt valittiin postikyselyyn vastanneista henkilöistä niin, että mukaan otettiin vain sellaiset, jotka olivat ilmoittaneet viihtyvänsä uudella asuinalueellaan hyvin tai erinomaisesti ja jotka voitiin kyselyaineiston perusteella luokitella johonkin elämäntapa-luokkaan kuuluvaksi. Haastatteluja tehtiin kaiken kaikkiaan 27 ja niiden määrää painotettiin alueellisesti siten, että kaupungin läheiseen maaseutuun kuuluvissa kunnissa (Nurmo, Vesilahti) tehtiin 12 haastattelua, ydinmaaseutuun kuuluvissa kunnissa (Laukaa, Pohja) haastateltiin 9 henkilöä ja harvaan asutun maaseudun kunnissa (Mäntyharju, Rautavaara, Valtimo) 6 henkilöä. Haastattelut tehtiin syys-marraskuussa 2005.

3 MAASEUDUN VETOVOIMAISUUS JA MONIMUOTOISTUVAT ELÄMÄNTAVAT

3.1 Muuttosuuntien kehittyminen

Muuttoliikkeessä erotetaan tulo- ja lähtöalueen perusteella erilaisia muuttovirtoja tai -suuntia (esim. Korkiasaari ja Söderling 1994, 228). **Muuttovirrat** kuvaavat tietyltä alueelta toiselle tapahtuneita muuttoa, esimerkiksi Lapin läänistä Uudellemaalle. **Muuttosuunta** viittaa taas yleisemmin erilaisten ominaisuuksien perusteella ryhmiteltyjen alueiden välisiin muuttoihin. Esimerkiksi maassamuutot on jaettu kuntamuodon mukaan neljään muuttosuuntaan: kaupungista toiseen, kaupungista maaseudulle, maaseudulta kaupunkiin ja maaseudulta toiselle suuntautuneisiin muuttoihin. Seuraavassa käytetään eri muuttosuuntien välisistä muuttajajoukoista myös termiä muuttovirta kuvailtaessa muuttajajoukon kasvua tai pienentymistä. Maallemuuton kannalta oleellista on selvittää alueiden välisiä muuttosuuntia. *Miten muuttosuunnat ja muuttovirrat ovat kehittyneet ja kehittymässä? Vaihtelee muuttovirtojen rakenne aluerakenteiden mukaan?*

Maassamuuttajat (sisältää kuntien välisen ja sisäisen liikkumisen) poikkeavat selvästi ikärakenteeltaan muusta väestöstä, sillä noin 53 prosenttia kaikista maassamuuttaneista kuuluu 15–34-vuotiaiden ryhmään (Suomen Tilastollinen Vuosikirja 2001, 70, 145). Koska muuttajat ovat muuta väestöä selvästi nuorempia, he ovat keskimääräistä paremmin koulutettuja, samoin naimattomien osuus heistä on huomattavan suuri. Sukupuolen mukaan muuttajat eivät sanottavasti valikoidu, sillä vuonna 1999 maassamuuttaneista oli miehiä 49,3 prosenttia.

Vaikka edellä tarkastellut väestölliset erot ovatkin melko lainomaisia, tapahtuu muuttovirroissa silti ajoittain muutoksia, jotka osaltaan heijastavat kulloistakin yhteiskunnallista tilaa ja kehitystä (Korkiasaari ja Söderling 1994, 241; Kytö 1998 ja Okko et al. 1998, 8–9). Tarkasteltaessa maan sisäistä muuttoliikettä pitkällä aikavälillä tarve-teorian valossa, voidaan muuttoliikkeen määrällistä kasvua 1990-luvun alun laman jälkeen selittää sillä, että ihmisten mahdollisuudet tyydyttää tarpeensa ovat lisääntyneet taloudellisten resurssien kasvun myötä. Yleinen taloudellinen tilanne ja siihen liittyvien työmarkkinoiden kehittyminen ovat myös toimineet muuttovirtojen voimakkuutta ja suuntautumista säätelevinä reuna-ehdoina. Koko maassamuuton muuttoalttius on vaihdellut huomattavastikin; esimerkiksi vuonna 1985 luku oli 119,3 %, mutta vuonna 2000 jo 152,1 % (Söderling 2005).

Muuttosuunnat kaupunkien ja maaseudun välillä ovat vaihdelleet eri vuosikymmeninä. Vielä 1950-luvun alussa muuttosuunnat liikkuivat maalaiskuntien välillä. Tämä johtui osin sodan jälkeisestä asutustoiminnasta ja maankäyttölaista. Maassamuuton suunta kääntyi kaupunkiin 1960-luvun alussa ja kaupungistuminen eteni seuraavina vuosikymmeninä. Suomen 1960- ja 1970-lukujen voimakas taajamiin suuntautunut muuttoliike muutti koko maan aluerakennetta aiheuttaen samalla paineita mm. muuttovirta-alueiden asunto- ja palvelurakentamiseen. Samaan aikaan muuttotappioalueiden palvelut heikkenivät huomattavasti. Allardt (1993, 11) mukaan 1960-luvun maalta kaupunkiin kohdistunut muuttoliike tuli yllättäen ja siihen liittyi eräänlaista populismia.

1970-luvun lopulla suurta maaltamuuttoa seurasi vastareaktionä lisääntynyt muutto kaupungeista maalle ja kaupunkien nettomuutto muuttui tilapäisesti tappiolliseksi. 1980-luvun loppupuolella taloudellinen nousukausi vilkastutti kuntien välistä muuttoliikettä ja muuttoliike suuntautui keskuksista kaupunkien reuna-alueille, ympäröiviin kuntakeskuksiin ja haja-asutusalueelle. Useimmiten syinä olivat keskustan heikko asuntotilanne, sosiaaliset ongelmat ja asuinympäristön epäviihtyisyys. (Karjalainen 1986, 9–10.) Vielä

1980-luvulla kaupunkiin suuntautuvan muuttoliikkeen osuus kuntien välisestä muuttoliikkeestä oli noin 60 prosenttia ja kaupungeista maaseudulle tai maaseutukunnasta toiseen noin 40 prosenttia. Kaupunkiin suuntautuva muutto kasvoi 1990-luvulla peräti 70 prosenttiin ja keskittyi suurimpiin kaupunkiin; puhuttiin maaltapaosta. 1990-luvun alkupuolen ensimmäisinä vuosina maassamuutto väheni laman ja massatyöttömyyden seurauksena.

Viime vuosina eri alueiden välisten ja sisäisten muuttosuuntien ja -virtojen kehityksessä on ollut havaittavissa selviä trendejä ja toisaalta trendien orastavia muutoksia. Muutot kaupungeista kaupunkiin lisääntyivät eniten 1990-luvun loppupuolella, joskin myös muut alueiden väliset muuttovirrat kasvoivat. Tämän vuosituhannen puolella valtaosa muuttovirroista kulkee edelleen kaupunkimaisten kuntien välillä, mutta muuttovirtojen kasvussa näyttäisi tapahtuvan muutoksia. Vuoteen 2001 jatkunut kaupunkien välisen muuttovirran kasvu on pysähtynyt samalla kun muuttaminen maaseudulta kaupunkiin on vähentynyt. Vastaavasti muutot kaupunkimaisista kunnista maaseutumaisiin kuntiin ovat lisääntyneet tasaisesti. Vuonna 2004 muista kunnista kaupunkimaisiin kuntiin muuttaneiden osuus oli 22,1 prosenttia kokonaismuutosta. Myös vastavirtaan kaupunkimaisista kunnista muihin kuntiin muuttaneita oli jo 21,1 prosenttia (62 181 henkilöä) kokonaismuutosta.

1990-luvun loppupuolen kaupunkien läheisille maaseutualueille muuttaneisiin kohdistuneissa tutkimuksissa (Pekkanen 1996, Pekkanen et al. 1997, Mäntylä et al. 1998) tutkittiin maaseudulle muuttaneiden profiileja. Kaksi merkittävintä maallemuuttajaryhmää ovat mainittujen tutkimusten perusteella nuoret lapsiperheet ja vanhemmat keskiikäiset, noin 50–55-vuotiaat, joilla lapset ovat jo muuttaneet pois kotoa ja eläkkeelle siirtyminen on lähellä. Tämän tutkimuksen harvaan asutulle maaseudulle suuntautuvan muuttovirran rakenteet erosivat monella tapaa kaupungin läheiselle ja ydinmaaseudulle suuntautuvien muuttovirtojen rakenteista. Kaksi viimeksi mainittua muuttovirtaa eivät juurikaan eronneet toisistaan. Kaupunkien läheisen maaseudun lisäksi myös ydinmaaseutu houkuttelee kahden huoltajan lapsiperheitä. Harvaan asutulle maaseudulle suuntautuvasta muutosta suuri osa koostuu eläkkeelle jääneistä tai eläkeikää lähestyvistä yhden tai kahden hengen talouksista. Esimerkiksi Rautavaarasta ja Valtimosta on aiemmin muutettu työn perässä Etelä-Suomeen. Tässä tutkimuksessa näkyikin näihin kuntiin suuntautuva paluumuutto. Noin puolella em. kuntiin muuttajista asuinalueen valintaan vaikutti halu palata syntymä- tai kotiseudulle. Paluumuuttajien osuus muihin tutkimuskuntiin suuntautuneista muutoista vaihteli 20 prosentista 30 prosenttiin.

Maalle suuntautuvat muuttovirrat ovat eronneet sosioekonomiselta rakenteeltaan siitä väestönosasta, joka pysyy paikallaan. Maallemuuttoa ehkäisevät omistusasuminen, kouluikäiset lapset ja puolison työ (esim. Södergren 2002). Kaupungeista maaseudulle onkin muuttanut keskimäärin hieman pienituloisempia ja vähemmän koulutettuja kuin kaupunkiin jäävä väestö (esim. Virtanen 2003, 41–42). Ahon ja Ilolan (2004, 47) mukaan myös muutto kaupungeista maalle koostuu keskimäärin pienituloisemmista ja vähemmän koulutetuista ihmisistä kuin päinvastainen muutto maalta kaupunkiin. Muuttovirrat ovat kuitenkin viime vuosina eriytyneet ja muuttaneet niin, että etenkin kaupunkien läheiselle maaseudulle muuttaa entistä enemmän hyvätuluisia, hyvän koulutuksen saaneita kotitalouksia. Esimerkiksi Helsinkiin muuttajien tulot ovat pitkään olleet matalammat kuin Helsingin kantaväestön ja tulomuuttajien ansiot ovat olleet selvästi pienemmät kuin lähtömuuttajien ansiotulot (Lankinen 2000, 1–3). Asuntojen korkeampien hintojen on havaittu myös vähentävän tulomuuttoa alueelle (Häkkinen 2000, 55). Voimakkaammat vetovoimatekijät voivat pienentää asuntojen hintatason merkitystä.

Pitkän matkan muutoissa ovat aiemmin korostuneet työhön ja ammattiuraan liittyvät syyt ja lyhyen matkan muutoissa yleensä asumiseen liittyvät syyt. Sosiaaliset syyt korostuvat aluehierarkiassa alaspäin tapahtuvissa muutoissa. (ref. Karjalainen 1989, 12–13.) Tämän tutkimuksen mukaan muuttojen motiiveissa korostuvat entistä enemmän muutta-

jien elämäntyyli ja asuinympäristön merkitys. Työmarkkinoihin liittyvät muuttomotiivit ohjaavat muuttovirtoja eri asemassa olevien alueiden välillä, kun taas asuinympäristöön liittyvät motiivit ohjaavat muuttovirtoja hienosyisemmin erilaisten paikkojen välillä. Tämä johtaa siihen, että paikan merkitys korostuu tulevaisuuden maallemuutossa alueen sijasta.

3.2 Asuinympäristön houkuttelevuus

Suomalaisista kaksi kolmasosaa on pitänyt maaseutua parempana asuin- ja elinympäristönä kuin kaupunkia (EVA 1997). Asuin- ja elinympäristön laatuun sekä asuntoon liittyvät tekijät ovat nousemassa entistä tärkeämmiksi ihmisten asuinpaikan valinnassa ja muuttopäätöksissä. Niinpä voidaan olettaa, että keskeiseksi kysymykseksi maaseudun kehittämisessä osana elinkeinopolitiikkaa nousee suunnitelmallinen asumisen ja asuinympäristön laatuun panostaminen eli sellaisen asuin- ja toimintaympäristön luominen, joka vetää maalle uusia asukkaita ja myös pitää heidät siellä. Kyseisten tekijöiden tunnistaminen on tärkeää, jotta kehityssuuntaan voitaisiin vaikuttaa. Maallemuuton yhteydessä tapahtuvaa hyvän asuinympäristön etsimistä voidaankin valottaa tarkastelemalla muuton syytä kaupunkien työntekijöistä käsin. Tällöin ikään kuin katsotaan peiliin; *Mitä kaupunkiympäristössä on sellaista, mistä maallemuuttajat haluavat päästä eroon? Mitä asumisessa ja asuinympäristössä halutaan muuttaa? Mitkä tekijät uudella asuinalueella houkuttelevat maallemuuttajia?*

Hyvän asuinympäristön käsite on vaikea määritellä. Hyväksi asuinympäristöksi voidaan määritellä ympäristö, jossa ihmiset viihtyvät. Viihtyvyyteen puolestaan vaikuttaa useita osatekijöitä, joiden määrä ja painoarvo vaihtelevat yksilön tai kotitalouden tarpeista ja arvostuksista riippuen. Viihtyvyyteen voi vaikuttaa esimerkiksi esteettinen ympäristö, hyvät palvelut, liikenneyhteydet, naapurit ja sosiaaliset kontaktit.

Hakanen määrittelee hyvän ympäristön sellaiseksi, joka tukee oman elämän ja ympäristön hallintaa (Hakanen 1993, 57). Arkielämä on holistinen, kokonaisvaltainen ilmiö. Jos fyysinen ympäristö on hajanainen ja hajottaa arkielämän toiminnot, muodostuu elämäkin helposti hajanaiseksi ja irralliseksi. Hyvässä asuinympäristössä on monenikäisiä asukkaita. Alueella on myös identiteetti sekä runsaasti yksilöiden ja ryhmien välisiä toimivia sosiaalisia verkostoja. Asuinalueella ovat tarvittavat palvelut ja asuinympäristö tukee asukkaiden yhteistoimintaa mm. omatoimisten palveluiden järjestämiseksi. Hyvässä asuinympäristössä voi sekä asua että tehdä työtä.

Allas (1991) lähtee ihmisen ja asuinympäristön vuorovaikutuksen tutkimisessa ihmisen ”sisäisten toimintojen” pohjalta syntyvästä ympäristökäsityksestä. Eräänä ”sisäisen ympäristökuvan” tärkeänä ulottuvuutena Allas pitää ”eksyksissä olemisen” käsitettä, jonka ranskalainen sosiaaliekologian ja psykologian tutkija Chombard de Lauwe otti käyttöön. Hänen mukaansa ihminen nykyisessä jälkiteollisessa yhteiskunnassa on kadottamassa kiintopisteensä, jotka auttaisivat häntä löytämään paikkansa niin rakennetussa kuin sosiaalisessa ympäristössään. Tämä ”paikan löytäminen” on riippuvainen paitsi ulkoisesta ympäristöstä myös kokemuksellisesta ja ”sisäisestä” paikan löytämisestä. Ihmistä ahdistetaan esimerkiksi tietotulvalla, johon hänellä ei ole mahdollisuutta vaikuttaa, mutta myöskään rakennettu ympäristö ei tunnu vastaavan hänen tarpeitaan ja toiveitaan. Allaksen mukaan hälyttävää on varsinkin nykyisten ympäristömuutosten nopeus. Ihminen ei ehdi tulla tutuksi ympäristön kanssa. Hän on ”psykkisesti” eksyksissä. (Allas 1991, 55.) Maallemuuton suosion lisääntyminen onkin osaksi selitettävissä kaupunkilaisten kyllästymisellä jatkuvaan ympäristömuutokseen sekä sen aiheuttamaan irrallisuuden tunteeseen **asumisstressiin**. Asuntoon liittyvistä yksittäisistä lähtösyistä tärkein oli asumisen kalleus. Kaksi kolmasosaa pääkaupunkiseudulta sekä noin puolet Tampereelta tai Jyväskylästä muuttaneista ilmoitti asumisen kalleuden vaikuttaneen

muuttopäätökseen jonkin verran tai ratkaisevasti. Myös muut asuntoon ja perhetilanteeseen liittyvät tekijät, kuten asunnon koko, omistusasuntoon muuttaminen tai lapsen syntymä, olivat kaupunkien läheiselle maaseudulle suuntautuvan muuton motiiveina. Muutto maaseudulle paransi selvästi muuttajien asumisväljyyttä niin, että kaupungin läheiselle maaseudulle muuttaneet saivat keskimäärin 11 lisäneliötä/henkilö ja muualle maaseudulle muuttaneet noin 9,5 lisäneliötä/henkilö. Selitys asumisväljyyden kasvulle löytyy asumismuodon muutoksesta. Omakotiasumisen osuus yli kaksinkertaistui muuton yhteydessä kerrostaloasumisen vähentyessä suunnilleen samassa suhteessa. Myös pari- ja rivitaloasumisen osuudet kasvoivat muutaman prosenttiyksikön niin, että tämän asumismuodon osuus kasvoi eniten harvaan asutun maaseudun taajamiin muuttaneilla.

Asunnon ominaisuuksien vuoksi muuttaneet olivat paremmin koulutettuja ja paremmin toimeentulevia kuin asuinympäristön epäkohtien vuoksi muuttaneet. Sekä asuinympäristön epäkohtien että asunnon ominaisuuksien vuoksi muuttaneet olivat lähtöisin useimmiten esikaupunkialueelta tai lähiöstä. Asuinympäristön epäkohdat ja asunnon ominaisuudet vaikuttivat selvästi enemmän lapsiperheiden muuttoon, kun taas yksinasuvien muuttosyissä korostuivat työtilanteen muutokset ja vuokrasuhteen loppuminen. Lähtömuuton syyt vaihtelivat kotitalouden tulojen mukaan niin, että pienituloiset muuttivat usein työtilanteessa tapahtuneiden muutosten vuoksi, kun taas suurituloisten lähtömuuton syissä korostuivat asunnon epäkohdat.

Tärkeimmät uuden asuinalueen vetovoimaisuutta kuvaavat tekijät olivat asuinympäristön viihtyisyys, kaupungin läheisyys, sukulaisten läheisyys, turvallinen ympäristö lapsille, halu rakentaa ja ekologinen elämäntapa. Myös maallemuuttajien haastattelut korostivat fyysisen ympäristön merkitystä viihtymisessä. Muuttopäätöksen onnistuneisuutta tukee uuden asuinympäristön kokeminen turvalliseksi. Erityisesti kaupungista maaseudulle muuttaneet henkilöt kokevat turvallisuudentunteen lisääntyneen. Turvallisuudentunnetta selittää yksinkertaisesti se, että asuinympäristö tunnetaan paremmin, minkä lisäksi maaseutumaisessa ympäristössä potentiaalisia turvallisuutta uhkaavia tekijöitä on kaupunkiympäristöä vähemmän. Uuden asuinympäristön rauhallisuus lisää turvallisuudentunnetta. Turvallisuus on tärkeää erityisesti lapsiperheille.

Maaseudun vetovoimaisuus ilmenee fyysisten tekijöiden, kuten luonnonläheisyyden ja riittävän suuren oman tilan lisäksi erilaisten arvojen kunnioittamisessa. Haastatteluissa tuli esiin, että maallemuuttajien tärkeiksi kokemissa arvoissa yhdistyvät niin perinteiset kuin modernit arvot. Maaseutu ei tarjoa asuinpaikkaa ainoastaan niille, jotka kokevat perinteiset suomalaiset arvot omikseen, vaan se tarjoaa toivotun asuinpaikan myös modernit arvot omikseen kokeville henkilöille. Maaseutu asuinympäristönä tarjoaa hyvän kasvualustan erilaisille arvoille. Maaseudun taantumuksellisuus ja konservatiivisuus eivät saa tukea haastateltujen maaseudulle muuttaneiden henkilöiden kokemuksista ja näkemyksistä.

Uuden asuinalueen valintaan vaikuttaneet tärkeimmät yksittäiset tekijät liittyivät asuinympäristöön ja asuntoon. Valtaosa vastaajista oli sitä mieltä, että asuinympäristön rauhallisuus, viihtyisyys, yksityisyys ja luonto vaikuttivat jonkin verran tai ratkaisevasti asuinalueen valintaan. Myös mieluisan asunnon tai tontin merkitys oli yhtä suuri. Lapsille turvallinen ympäristö, harrastusmahdollisuudet, edullisemman asunnon saanti tai kaupungin läheisyys vaikuttivat jonkin verran tai ratkaisevasti joka toisen maalle muuttaneen kotitalouden asuinalueen valintaan. Noin 40 prosenttia vastaajista mainitsi, että kunnan maine tai hyvät liikenneyhteydet vaikuttivat jonkin verran tai ratkaisevasti asuinalueen valintaan. Noin kolmannes muuttajista perusteli valintaansa työhön liittyvillä syillä, halulla rakentaa oma talo, mahdollisuudella toteuttaa ekologista elämäntapaa, halulla palata kotiseudulle tai perheen perustamisen tuomilla muutoksilla. Kunnan veroprosentilla oli vaikutusta vain joka kymmenennen muuttajan valintaan.

Jatkomuuttoaikeita kysyttäessä näyttäivät asuinalueen vetovoimatekijät vaihtelevan voimakkaimmin harvaan asutulle maaseudulle muuttaneiden jatkomuuttoaikeiden kanssa.

Tämä merkitsee sitä, että mitä kauemmas kaupungista muutetaan, sitä tärkeämpää on onnistua asuinalueen valinnassa ajateltaessa tulevaa asumisviihtyvyyttä ja kiinnittymistä asuinalueeseen. Harvaan asutulle maaseudulle tai ydinmaaseudulle muuttaneiden kiinnittyminen asuinalueeseen vaihteli myös sen mukaan miten muuttajien arvostukset ja ihanteellisena pitämä elämäntapa toteutuivat.

Suomalaisten asuinympäristötoiveita kartoittavan asukasbarometrin (Strandell 2005) kysely osoitti, että ihmisten toiveet ja tarpeet vaihtelevat elämänvaiheen ja elämäntavan mukaan. Erilaiset mieltymykset ovat yhteydessä myös lapsuuden ympäristökokemuksiin. Toiveet ovat usein niin voimakkaita, että niitä toteutetaan siellä missä se on mahdollista huolimatta asuinympäristön muista puutteista, kuten palvelujen puuttumisesta tai pitkistä työmatkoista. Kysely osoitti lisäksi, että kaupunkitaajamien nykyinen asuntokanta ei vastaa asukkaiden asumista koskevia toiveita. Pientalossa ja pientaloalueella haluaisi asua huomattavasti useampi kuin tällä hetkellä todellisuudessa asuu. Monet yhteiskunnalliset muutokset kuten elintason kasvu, vanhusväestön lisääntyminen ja kotitalouksien koon pieneneminen vaikuttavat eri asumismuotojen kysyntään. Asuinalueen valintakriteereissä korostuivat alueen rauhallisuus, palvelujen saatavuus, oma piha, luonnonläheisyys, vaivattomuus ja elämäntapa. Asumistoiveiden valintakriteereissä on jonkin verran eroja eri väestöryhmien välillä. Rauhallisuus korostuu eniten lapsiperheiden kriteereissä. Palvelujen saatavuus tai harrastusmahdollisuudet ovat sekä vanhusten että autottomien yleisin asumiskriteeri. (Strandell 2005, 90 ja 131.). Asukasbarometrin tulokset osoittavatkin selvästi asukkaiden toiveiden ja kaupunkirakentamisen välillä vallitsevan ristiriidan. Maallemuuton kannalta merkittävää on, että etenkin nuorille lapsiperheille rauhallinen ympäristö merkitsee enemmän kuin hyvä palveluvarustus tai harrastusmahdollisuudet.

Asuinympäristön ja elämisen sosiaalisen laadun merkitys tulee tärkeämmäksi asukkaiden iän ja kokemuksen karttuessa (Miettinen 2001, 112 sekä Aho ja Ilola 2002, 120 ja 148). Kokeneet ammattiosaajat arvioivat työn ja asuinympäristön selvästi tärkeimmiksi asioiksi asuinpaikan valinnassa. Työn lisäksi he arvostivat etenkin asumisen turvallisuutta, luonnon läheisyyttä ja luonnossa liikkumisen mahdollisuuksia sekä puistoja, viheralueita, asuinympäristön siisteyttä ja saasteettomuutta (emt., 51). Asumiseen ja ympäristöön liittyvät asiat arvioidaan yleensä selvästi merkittävämmäksi kuin esimerkiksi palvelut tai harrastusmahdollisuudet (emt., 133). Asuinympäristön merkitys tuleekin korostumaan asuinpaikan valinnassa tulevaisuudessa myös ikärakenteen muutoksen seurauksena.

Mähösen ja Kauppisen mukaan kansalaisten taloudelliset ja toiminnalliset edellytykset pienenevät selvästi siirryttäessä kaupungista maaseudulle. Parhaat toimintaedellytykset löytyvät erityisesti Etelä-Suomen keskusten lähiympäristöstä, Lounais-Suomesta ja länsirannikolta. Korkein sosiaalinen hyvinvointi näyttää löytyvän yhä vielä maaseudun ydinalueilta ongelmien keskittyessä kaupunkiin (Mähönen ja Kauppinen 1995, 78–79). Vaikka taloudellinen ja fyysinen turvallisuus oli haastateltaville tärkeää, haluttiin kohentaa myös muuta elämänlaatua. Haastateltavien kertomuksista välittyi vahvasti se, että maaseudulla elämänlaatu koetaan paremmaksi kuin kaupungissa. Jokapäiväisestä elämästä keskustellessa nousi haastatteluisissa vahvasti esiin maaseudulla asumiseen liittyvä oma rauha. Myös vapaus elää omien arvojen mukaisesti osoittautui erittäin tärkeäksi. Kaupunkimainen ympäristö koettiin usein rajoittavana ja jopa ahdistavana paikkana. Kaupungissa pitää olla vahva perustellakseen omat valintansa, kun ympäristö pyrkii muokkaamaan asukkaistaan kaltaisiaan. Kaupungin vapaus koetaankin usein vapautena sosiaalisesta yhteisöllisyydestä.

Maallemuuttajien asumis-, energia- ja työmatkakulut muuttuivat siten, että sähkö- ja vesimaksut, muut asumiskustannukset sekä työmatkakustannukset kasvoivat lähes joka toisella kotitaloudella. Myös ruokamenot, tietoliikennemenot sekä aikuisten että lasten vapaa-aikamenot lisääntyivät useammin kuin vähenivät. Harvaan asutulle maaseudulle

muuttaneiden asumis- ja vaatemenot olivat ainoat menoerät, jotka useammin vähenivät kuin lisääntyivät. Etenkin kaupunkien läheiselle maaseudulle muuttaneet siirtyivät useimmiten kerrostalosta omakotitaloon, mikä selittää asumiskustannusten muutosta. Kaupunkien läheiselle maaseudulle suuntautuvassa muutossa asuinympäristön paranemiseen liittyi usein työmatkojen pidentyminen työpaikan pysyessä ennallaan. Tulokset tukevatkin ns. trade off -mallia (Papageorgiou 1976, 145–176), joka kuvaa sitä, kuinka asumistasoa kohotetaan kasvavan työmatkan kustannuksella. Tällöin maallemuuttoon liittyvät kustannukset ovat olleet tiedossa ennen muuttoa eivätkä ne tule yllätyksenä.

Maaseudulle muuttamista suunnittelee uusimpien tutkimusten mukaan suuri joukko kaupunkilaisia. Suunnitelmansa maallemuutosta toteuttaa kuitenkin todennäköisesti vain pieni osa niistä, jotka haluaisivat asua maalla. Sen sijaan ajoittainen tai osa-aikainen maalla asuminen olisi suurimmalle osalle halukkaista mahdollista. Osa-aika asuminen myös mahdollistaisi tutustumisen maaseutuun sellaisillekin kaupunkilaisille, joilla ei ole kokemusta maalla asumisesta. Syntyperäisiä kaupunkilaisia ja vain kaupungissa asuneita on tulevaisuudessa yhä enemmän.

3.3 Palvelujen merkitys

Muuttovirrat vaikuttavat alueellisen väestörakenteen muutoksiin, mistä on seurauksena alueellisia palvelutarpeiden muutoksia. Alueellinen palvelutarjonta on puolestaan eriytyneessä erilaisen kysynnän ja erilaisten alueellisten resurssien seurauksena. Uudet palvelumuodot ja tuotantotavat sekä liikkumisen helpottuminen ja tietotekniikka ovat mahdollistaneet osittaisen luopumisen palvelujen paikkasidonnaisuudesta. Tämä lisää jossain määrin myös maallemuuttajien asuinpaikan valintamahdollisuuksia. Tietyt asiakaslähtöiset palvelut kuten useimmat koulut, päiväkodit, useat terveysterveystilat, osa vähittäiskaupasta ja ravintolat edellyttävät asiakkaan ja palvelun kohtaamista tietyissä paikoissa. Myös palveluja tarkasteltiin työntö- ja vetovoimatekijöinä: *Aiheuttaako puutteellinen palvelutarjonta lähtömuuttoa joiltain alueilta ja houkuttelevatko hyvät palvelut uusia asukkaita? Miten alueellinen palvelutarjonta vastaa erilaisten maaseudulle muuttaneiden kotitalouksien tarpeisiin?*

Useista kunnista koostuvilla kaupunkiseuduilla on mahdollista valita asuinkunta siten, että muuttaja voi hyödyntää toisen kunnan parempaa palveluvarustusta, mutta maksaa matalampia veroja palveluiltaan niukempaan asuinkuntaansa. Erojen kasvaminen kuntien resursseissa ja verotuksessa on johtamassa tämän tyyppiseen muuttokäyttäytymiseen etenkin kaupunkiseuduilla. Keskuskuntien tulisikin saada jonkinlainen kompensatio muiden kuntien asukkaille tarjoamistaan palveluista.

Alueellinen palvelutarjonta vaihtelee maaseututyypeittäin ja asuinalueittain. Kaupunkien läheiselle maaseudulle muuttaneilla oli useinkin käytössään sekä oman kunnan palvelut että suuri osa lähikaupungin palveluista. Haja-asutusalueilla lähimmät palvelut sijaitsivat useimmiten kaukana kunnan keskustaajamassa. Keskeisten peruspalvelujen, esimerkiksi opetus- ja terveysterveystilajien, tarve riippuu muuttaneiden kotitalouksien sosioekonomisesta rakenteesta. Lähes kaikki muuttajat pitivät koulupalveluja, terveysterveystilajia sekä kansalaisopiston ja kirjaston käyttömahdollisuuksia hyvinä. Maallemuuttajat olivat näin ollen suhteuttaneet palvelutarpeensa muuton kohdealueen tarjontaan tai heidän liikkuvuutensa korvasi paikallisen palvelutarjonnan puutteet. Tyytyväisyys palveluihin vaihteli kuitenkin alueittain ja kotitaloustyypeittäin.

Palvelujen keskimääräisiä käyttömahdollisuuksia vertailtiin summamuuttujalla, jonka osiona käytettiin keskeisimpiä julkisia ja yksityisiä palveluja eli terveys-, opetus-, pankki-, kauppa- sekä kulttuuri- ja vapaa-ajanpalveluja. Palvelujen käyttömahdollisuudet olivat maalle muuttaneiden mielestä melko hyvät kaikilla maaseutualueilla, kaupunkien läheisissä taajamissa jonkin verran paremmat kuin ydinmaaseudulla tai harvaan asutulla

maaseudulla. Toisaalta palvelujen huonoimmat käyttömahdollisuudet olivat kaupunkien läheisen maaseudun haja-asutusalueilla.

Maaseudulle muuttaneet lapsiperheet ja kahden hengen kotitaloudet kärsivät eniten meneillään olevasta julkisten palvelujen uudelleenjärjestelystä ja siihen liittyvästä palveluverkoston harvenemisesta. Se näkyi tyytymättömyytenä palvelujen käyttömahdollisuuksiin. Kaikkien maaseututyyppeiden taajamiin muuttaneiden lapsiperheiden ja lapsettomien parien jatkomuuttoaikeet vaihtelivat palvelutason mukaan. Mitä huonommaksi alueellinen palvelutaso koettiin, sitä yleisempiä olivat jatkomuuttoaikeet.

Palvelujen puute vaikutti sekä maaseudulta että pienistä kaupungeista lähteneiden muuttoon enemmän kuin suurista kaupungeista muuttaneilla. Palvelujen puutteen vuoksi muuttaneet olivat useimmiten ydinmaaseudun haja-asutusalueilta kaupunkien läheisyyteen muuttaneita pienituloisia nuoria. Tyytymättömyys palvelutarjontaan korostui 30–34- ja 45–54-vuotiaiden ikäluokissa. Tutkimuksessa ilmeni, että palvelujen puute on usein syynä myös kaupunkien lähiöistä maaseututaajamaan suuntautuneissa muutoissa. Palveluverkon harveneminen ei siis ole yksistään maaseutumaisten alueiden ongelma, vaan siitä voivat kärsiä myös etenkin suurten kaupunkien lähiöissä asuvat ihmiset. Palvelutarve ja muuttajien taloudelliset resurssit säätelevät muuton vapausastetta ja suuntautumista.

Tietokoneen omistaminen ja Internet-yhteys olivat sitä yleisempiä, mitä lähemmäksi kaupunkia muutettiin. Internetiä käytettiin erilaisiin ajanvietetarkoituksiin sekä opiskeluun ja kirjaston palveluihin etenkin kaupunkien läheisellä ja ydinmaaseudulla. Harvaan asutulla maaseudulla käytettiin Internetiä verkko-ostamiseen enemmän kuin muilla maaseutualueilla. Kaupallisten palvelujen puuttuminen harvaan asutulla maaseudulla jouduttiinkin osittain korvaamaan Internetillä. Internetin käytön voidaankin katsoa jossain määrin lisäävän alueeseen kiinnittymistä.

Palvelujen käyttö, palvelujen tarve sekä maallemuuton suuntautuminen kytkeytyvät toisiinsa ja niiden onnistunut yhdistäminen vaikuttaa paljolti siihen, miten muuttajat viihtyvät uudessa asuinpaikassaan. Vähän julkisia tai kaupallisia palveluja käyttävät voivat valita muuttokohteensa vapaammin kuin paljon julkisia palveluja käyttävät muuttajat. Kaupungin läheisyys on sen vuoksi tärkeä paljon palveluja käyttäville lapsiperheille. Vaikka palvelujen hankintamatkat kasvavat, kaikkia perus- ja vapaa-ajan palveluja on saatavilla omassa kunnassa tai naapurikaupungissa. Lähes puolet kaupungin läheisyyteen muuttaneista hankki elintarvikkeensa jostain muualta kuin asuinkunnastaan. Vaateostokset tehtiin pääsääntöisesti lähikaupungissa. Kotitalouksien tarpeet sanelivat sen, miten palvelutaso vaikutti alueelliseen kiinnittymiseen. Muuttoaikeet kasvoivat, jos palvelutarjonta ei vastannut kotitalouden tarpeita. Maaseudun taajamiin muuttaneilla oli yleensä enemmän palvelutarpeita ja myös suurempia odotuksia palvelutarjonnasta kuin haja-asutusalueille muuttaneilla. Peruspalvelujen lisäksi hyvät vapaa-ajan palvelut lisäsivät etenkin lapsiperheiden ja lapsettomien parien viihtymistä uudella asuinalueella.

Maalle muuttaneista useimmat tiedostavat ja tunnustavat palvelujen puutteen, mutta samaan hengenvetoon luetellaan useita elämän laatua parantaneita muutoksia. Näissä muutoksissa korostuu huvien ja hoidon yhdistäminen. Etenkin lapsiperheet näkevät maaseudun arkirutiinit ja eteen tulleet ongelmat perhettä yhdistävinä tekijöinä. Vastaavanlainen myönteinen näkemys yhdistettiin pikkuremontteihin tai polttopuiden tekoon yms. Lisätyövoiman tarpeen ilmetessä kutsuttiin mielellään kaupunkilaisystävät kyläilemään. Talkoiden lisäksi myös naapuriapu koettiin puuttuvien palvelujen korvikkeeksi. Vähäisiä vapaa-ajan palveluja pidetään yllä talkoovoimin, usein kylätoimikunnan johdolla. Muutto maalle muuttaa myös harrastuksia. Hedonistisista harrastuksista siirrytään käytännöllisiin harrastuksiin ja itsensä toteuttamisesta luonnonläheiseen huihin ja hoidon yhdistämiseen.

Lehtolan mukaan toimeentulo ja työpaikka ovat elämänalueita, jotka eivät kytkeydy asuinpaikan paikallishallinnon ja palvelujen toimintaympäristöön. Kunnat ovat alueellisesti toisensa poissulkevia paikallishallinnon palvelujen perusyksiköitä, eivätkä ne siten

välttämättä palvele parhaalla mahdollisella tavalla pendelöiviä asukkaitaan. Mitä enemmän ihminen liikkuu, sitä vähemmän hän on kiinni yhdessä yhteisössä ja yhdyskunnassa. Spatiaalinen vuorovaikutus laajenee ja ylittää yhä useammin hallinnolliset rajat. (Lehtola 2001, 203.)

Muuttajia haluavat kunnat voivat viestittää julkisten palvelujen järjestämisellä, niihin kohdistetuilla säästötoimilla ja tietoisella palvelujen laatutason säätelyllä, millaisia muuttajia kuntaan halutaan. Päivähoitoon ja koulutukseen kohdistetut säästötoimet pakottavat kuntaan muuttoa harkitsevat lapsiperheet vertailemaan vaihtoehtoisia muuton kohteita. Julkisten ja kaupallisten palvelujen väheneminen harvaan asutuilla seuduilla onkin pienentänyt etenkin lapsiperheiden ja vanhusten mahdollisuuksia asua taajamien ulkopuolella. Haja-asutusalueilla asuvien on hankittava palvelunsa muilta tuottajilta tai yritettävä sopeuttaa tarpeensa niukkenevaan tarjontaan. Tutkimushanke osoittaaakin, että nykyinen kuntarakenne ja sen myötä alueellinen palvelutarjonta vastaavat huonosti muuttuvia työn ja asumisen kytkentöjä.

Volkin mukaan tulevaisuudessa kaikki alueet eivät kehity samanlaisiksi kuin nykyiset ikääntyneisiin asukkaisiin painottuneet alueet. Ikääntyneiden määrä lisääntyy kaikkialla, mutta suurimmat muutokset tapahtuvat suurissa kaupungeissa ja muilla sellaisilla alueilla, joihin on lähinnä muuttoliikkeen myötä kasaantunut paljon keski-ikäisiä. Suurimmat ikääntyneiden määrän suhteelliset ja absoluuttiset kasvut koetaan itse asiassa Uudellamaalla. Samanlaista lasten määrän alenemista ei kuitenkaan tapahdu kuin nykyisillä ikääntyneisiin painottuneilla alueilla on tapahtunut. Ikääntyneiden palvelujen kysyntä siis kasvaa, mutta samalla lasten ja nuorten palvelujen kysyntä pysyy ennallaan tai seudusta riippuen voi hieman kasvaakin. (Volk 2005, 19.) Näin ollen resursseja ei vapaudu näistä palveluista (Nivalainen ja Volk 2002).

Maaseudun ja maallemuuton tulevaisuuden keskeinen kysymys on, kuinka palvelutarjonta pystytään järjestämään niin, että se vastaisi sekä alue- että yksilötasolla vaihteleviin ja muuttuviin tarpeisiin mahdollisimman hyvin. Joustavan elämäntavan omaksuneet voivat hakea perinteiset palvelunsa oman asuinalueensa ja osaksi myös oman asuin-kuntansa ulkopuolelta. Mitä enemmän ihminen liikkuu, sitä vähemmän hän on sidoksissa yhden hallinnollisen yksikön tuottamiin palveluihin. Suomen kuntakartan toiminnalliset perusteet ovat muuttumassa myös liikkuvan elämäntavan yleistyessä. Hierarkkisesta aluerakenteesta ollaan siirtymässä yhä mosaiikkimaisempaan aluerakenteeseen, kun ihmisten aikatilakäyttäytyminen laajenee ja saa uusia muotoja. Globalisaation voimistuminen kasvattaa samalla glocalisaatiota eli paikallisyhteisöjen merkitys kasvaa. Kuntarakenteen muuttuminen ja kuntien rajojen merkityksen väheneminen kasvattavat omalta osaltaan paikkojen ja toisaalta verkostojen merkitystä. Maallemuuttajien elämäntapojen moninaisuus asettaa palvelutarjonnalle uusia haasteita.

3.4 Elämäntapojen moninaisuus

Maaseudulle muuttaa hyvin erilaisia ihmisiä. Heille kaikille on kuitenkin yhteistä halu asua maaseudulla. Toki maaseudulle muuttajissa on niitäkin, joille muutto on pakon sanelema ratkaisu, mutta enemmistölle muutto on vapaaehtoinen, oman elämäntilanteen ohjaama valinta. Maaseudulle muuttajien muita yhteisiä ominaisuuksia ja piirteitä voidaan jäsentää elämäntavan kautta. Elämäntapaa on vaikea rajata, kuten muitakin arkitodellisuuden kuvauksessa käytettäviä käsitteitä. Eri tutkijat rajaavat ja määrittelevät sen eri tavalla, ja samakin tutkija joutuu eri yhteyksissä käyttämään hieman toisistaan poikkeavia määritelmiä. *Onko maaseudulle suuntautuvassa muuttovirrassa erotettavissa erilaisia elämäntapoja? Valitaanko asuinympäristö elämäntavan mukaan vai muokkautuuko elämäntapa asuinympäristön mukaan? Sopivatko jotkut elämäntavat tietyille alueelle toisia elämäntapoja paremmin?*

Tutkimuksen hypoteeseihin kuului oletus, että erityyppisille maaseutualueille muuttavien ihmisten motiivit ja arvostukset eroavat toisistaan. Tutkimuksessa muodostettiin maallemuuttajien toimintaa ja arvostuksia kuvaavista muuttajista elämäntapatyyppejä. Näitä käytettiin kuvaamaan erilaisten maallemuuttajien sopeutumista uuteen asuin- ympäristöönsä. Valtaosa maallemuuttajista oli sitä mieltä, että he viihtyivät hyvin uudessa asuin- ympäristössään ja suurin osa oli myös sitä mieltä, että heidän ihanteellisena pitä- mänsä elämäntapa oli toteutunut muuton yhteydessä.

Aiemmissa tutkimuksissa on maaseudun vetovoimaisuutta tutkittu melko karkeiden muuttajatyypin kautta (esim. Aho ja Ilola 2004, 127). Moore (1982) on tutkinut muuttoon liittyvää päätöksentekoa elämäntyylien vaihtelulla. Moore erotti perhe- keskeisen, urakeskeisen, kulutuskeskeisen ja yhteisökeskeisen muuttajatyypin, joilla oli erilaiset vaatimukset asuin- ympäristön suhteen. Ruotsalaisten elämäntyyliä tutkinut Zetterberg (1977 cit. Knuuti 1995) jakoi ruotsalaiset yhdeksään elämäntyyli- luokkaan, jotka olivat työihmiset, perhekeskeiset, seuraimiset, kuluttajat, ruokaihmiset, yhteis- kunnallisesti suuntautuneet, luontoihmiset, uskonnolliset ja kuntoilijat.

Elämäntapa nähdään tässä tutkimuksessa empiirisenä käsitteenä, joka viittaa siihen, että arkielämän erilaiset toiminnot ovat enemmän tai vähemmän vakiintuneita ja saman- laisina toistuvia. Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa on sovellettu paljolti J.P. Roosin (1985, 38–39) elämäntavan määritelmää. Sen mukaan elämäntavassa on kyseessä yksilön tai perheen elämänvaiheiden, elinolojen, elämäntoiminnan, arkielämän ja niiden vuorovaikutuksen kokonaisuus, joka muodostuu/järjesty mm. ihmisen arvomaailman, oman elämän arvioiden ja tärkeiden elämäntilanteiden, toisin sanoen ihmisen subjektiviteetin kautta. Elämäntavan avulla yritetään kuvata sitä, miten ihmiset elävät. Elämäntapa liittyy mm. elämäntyyliin, elämisen laatuun, hyvinvointiin, ajankäyttöön ja kulutukseen, joista kukin kuvaa jotain elämäntavan osaa. (Roos 1985, 31.)

Maaseudulla asumista ja elämistä kuvaavien väitteiden pohjalta muodostettiin faktori- analyysiä käyttäen kahdeksan elämäntapatyyppiä: **lähiruuan arvostajat, palveluja kaipaavat, shoppailua harrastavat, eläintenhoitoa harrastavat, kesä maalla talvi kaupungissa, terveysliikuntaa harrastavat, asuinaluetoimintaan osallistuvat ja perhekeskeiset maallemuuttajat**. Näin muodostettu maallemuuttajien elämäntapa- luokitus on hyvin lähellä edellä mainittua Zetterbergin elämäntyyli- luokitusta.

Elämäntapatyyppit vaihtelivat jossain määrin muuttajien lähtöalueen asuinaluetyypin ja toisaalta muuton kohdealueen maaseututyypin mukaan. Käytetyt elämäntapatyyppit eivät kuitenkaan ole toisiaan poissulkevia luokkia, vaan pikemminkin osittain päällekkäisiä elämäntaparyhmiä. Seuraavassa on tarkasteltu eri maaseutu- ja asuinaluetyypeille muuttaneiden elämäntapoja eroineen. Elämäntapatyyppit vaihtelivat enemmän asuinalue- tyyppin kuin maaseututyypin mukaan, joskin haja-asutusalueille muuttaneiden pienestä määrästä johtuen kovin varmoja tulkintoja ei voi tehdä.

Lähiruokaa arvostavien osuudet olivat kaikille kolmelle maaseutualueelle muutta- neiden ryhmissä lähes yhtä suuret. Lähiruokaa arvostavat suuntasivat kaikilla maaseutu- alueilla useammin haja-asutusalueille kuin taajamiin. Lähiruokaa arvostavat olivat yleisimmin maaseutukunnasta toiseen muuttaneita, hyvin koulutettuja ja paljon tieto- yhteiskunnan palveluja käyttäviä, keski-ikää lähestyviä henkilöitä. Lähiruuan arvostajat osallistuivat myös asuinaluetoimintaan enemmän ja olivat perhekeskeisempiä kuin muut elämäntaparyhmät. Lähiruokaa arvostavien osuus oli 12 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikkeitä oli vain 7 prosentilla ryhmään kuuluvista.

Palveluja kaipaavia oli ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla selvästi enemmän kuin kaupungin läheisellä maaseudulla. Toisaalta palveluja kaipaavia oli suhteellisesti vähiten kaupungin läheisen maaseudun taajamissa ja harvaan asutun maa- seudun haja-asutusalueilla. Tämä osin ehkä hieman yllättäväkin tulos viittaa siihen, että harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueille muuttaneet olivat tietoisempia alueen palvelutarjonnasta kuin harvaan asutun maaseudun taajamiin muuttaneet tai, että he eivät

tarvinneet palveluja siinä määrin kuin taajamiin muuttaneet eivätkä olleet riippuvaisia palvelutarjonnasta. Palveluja kaipaavat olivat pääasiassa kaupungista muuttaneita ja jonkin verran tietoyhteiskunnan palveluja käyttäviä nuoria. Palveluja kaipaavilla oli yhteisiä piirteitä shoppailua harrastavien ja ”kesä maalla, talvi kaupungissa” -ihmisten kanssa. Lapsiperheiden muuttoaikeet olivat usein yhteydessä palvelutarjonnan epäkohtiin. Palveluja kaipaavien osuus oli 13 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikeita oli peräti 20 prosentilla ryhmään kuuluvista.

Shoppailua harrastavia oli kaupungin lähelle ja yleensä taajamiin muuttaneissa enemmän kuin muille alueille muuttaneissa. Shoppailua harrastavat olivat kaupungin keskustasta muuttaneita, ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita, paljon tietoyhteiskunnan palveluja käyttäviä, hyvätuloisia nuoria. Shoppailua harrastavat arvostivat tapahtumarikasta elämää, hyviä palveluja ja työntekoa. Shoppailua harrastavilla oli yhteisiä piirteitä palveluja kaipaavien maallemuuttajien kanssa, joskin nämä liikkuvan elämäntavan omaksuneet maallemuuttajat eivät nähneet paikallisen palvelutarjonnan niukkuuden vähentävän viihtymistä. Shoppailua harrastavien osuus oli 13 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikeita oli 14 prosentilla ryhmään kuuluvista.

Eläintenhoitoa harrastavien osuus oli suurin kaupungin läheiselle maaseudulle muuttaneiden joukossa, joskaan maaseutualueiden väliset erot eivät olleet kovin suuret. Osalla tähän ryhmään kuuluvista harrastus oli muuttunut ammatiksi esimerkiksi hevostenhoidon muodossa. Ydinmaaseudulle ja harvaan asutulle maaseudulle muuttaneet eläintenhoitoa harrastavat muuttivat useammin haja-asutusalueille kuin taajamiin. Lähes puolella kyselyyn vastanneista oli vähintään yksi lemmikkieläin. Noin kaksi kolmesta harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueille muuttaneista kotitalouksista omisti lemmikin tai useampia. Ryhmään kuuluvat olivat useimmin pienituloisia nuoria, joiden tulot kuitenkin lisääntyivät muuton seurauksena. Eläintenhoitoon liittyi usein myös oman rauhan ja vapauden arvostus sekä perhekeskeisyys. Eläintenhoitoa harrastavien asuinpaikan valintaa rajoitti usein sopivien kiinteistöjen vaikea saatavuus. Eläintenhoitoa harrastavien osuus oli 19 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikeita oli vain 5 prosentilla ryhmään kuuluvista.

”Kesä maalla, talvi kaupungissa” -määritelmä kuvaa muuttajia, jotka viettäisivät talven mieluiten kaupungissa. He olivat muuttaneet kaupungin keskustasta ja useammin maaseudun taajamiin kuin haja-asutusalueelle. Tätä joukkoa voidaan pitää toisena muuttoon osittain pettyneenä ryhmänä, jonka näkemykset korreloivat palveluja kaipaavien ryhmään kuuluvien näkemysten kanssa. Nämä maallemuuttajat arvostivat hyviä palveluja ja tapahtumarikasta elämää. Molempiin ryhmiin kuuluvien jatkomuuttoaikeet olivat suuremmat kuin muilla maallemuuttajilla. Tähän ryhmään kuuluvat olivat usein suhteellisen hyvin koulutettuja eläkeläisiä, joilla oli vain vähän aiempaa kokemusta maalla asumisesta. ”Kesä maalla, talvi kaupungissa” -ryhmään kuuluvien osuus oli 19 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikeita oli peräti 21 prosentilla ryhmään kuuluvista.

Terveysliikuntaa harrastavat muuttivat etupäässä esikaupunkialueilta muualle kuin kaupunkien läheiselle maaseudulle. Heitä muutti ydinmaaseudulle noin kaksi kertaa ja harvaan asutulle maaseudulle noin kolme kertaa suurempi ryhmä kuin kaupunkien läheiselle maaseudulle. Pääosa tästä joukosta asettui maaseudun taajamiin. Terveysliikuntaa harrastavat arvostivat hyviä palveluja. Terveysliikuntaa harrastavat olivat joko nuoria tai eläkeikää lähestyviä työttömiä tai hyvin koulutettuja eläkeläisiä. Terveysliikuntaa harrastavien osuus oli 12 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikeita oli vain 9 prosentilla ryhmään kuuluvista.

Asuinalueitoimintaan osallistuvat muuttivat niin ikään useimmiten esikaupunki-alueelta. He jakautuivat melko tasaisesti erityyppisille maaseutualueille, joskin muuttivat ydinmaaseudulla ja harvaan asutulla maaseudulla useammin haja-asutusalueille kuin taajamiin. Osallistujat olivat hyvin koulutettuja, paljon tietoyhteiskunnan välineitä

käytettäviä, hyvätuloisia, eläkeikää lähestyviä muuttajia. Asuinaluetoimintaan osallistuvat olivat myös keskimääräistä perhekeskeisempiä ja arvostivat myös sosiaalisia suhteita, mutta myös omaa rauhaa ja vapautta sekä lähiruokaa. Heillä oli uudessa asuinkunnassaan usein myös kesämökki. Asuinaluetoimintaan osallistuvien osuus oli 13 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikeita oli vain 4 prosentilla ryhmään kuuluvista.

Perhekeskeiset olivat näin luokiteltuna pienin ryhmä, joka muutti yleensä maaseudun taajamasta toisen kaupungin läheisen tai ydinmaaseudun taajamaan. He olivat yleensä pienituloisia kotiaiteja ja -isiä tai työttömiä. Perhekeskeiset arvostivat myös sosiaalisia suhteita, omaa rauhaa ja vapautta, lähiruokaa sekä harrastivat usein eläintenhoitoa. Perhekeskeisten osuus oli 6 prosenttia koko aineistosta. Jatkomuuttoaikeita oli vain 7 prosentilla ryhmään kuuluvista.

Laadullinen tutkimus (Tuorila 2006) valaisi asuin ympäristön ja elämäntavan välistä yhteyttä maaseudulle muuttaneiden keskuudessa. Ihmisten elämäntapa ja siihen sisältyvät arvostukset vaikuttavat ensisijaisesti asuin ympäristön valintaan.

Noin 90 prosenttia kyselyn maallemuuttajista viihtyi erinomaisesti tai hyvin uudella asuinalueellaan ja vain noin 10 prosentilla oli jatkomuuttoaikeita. Viihtyminen näyttää lisääntyneen aiempiin tutkimuksiin verrattuna. Ahon ja Ilolan (2004, 145) tutkimuksessa jatkomuuttoaikeita oli noin 16 prosentilla maallemuuttajista. Virtasen (2003, 112) tutkimuksessa noin kolmannes 18–25-vuotiaista suunnitteli jatkomuuttoa. Tämän tutkimuksen vastaavasta ikäryhmästä vain noin joka kymmenennellä oli jatkomuuttoaikeita.

Paikkakunnalla viihtyminen ja sinne sopeutuminen vaihtelivat maaseututyypeittäin. Kaupungin läheiselle maaseudulle muuttaneet viihtyivät uudessa kotikunnassaan selvästi paremmin kuin ydinmaaseudulle tai harvaan asutulle maaseudulle muuttaneet. Noin kaksi kolmasosaa kaupunkien läheiselle maaseudulle muuttaneista ilmoitti viihtyvänsä erinomaisesti ja ainoastaan viidellä prosentilla oli jatkomuuttoaikeita. Ydinmaaseudulle muuttaneista yli puolet ja harvaan asutulle maaseudulle muuttaneista noin puolet viihtyi erinomaisesti. Harvaan asutun maaseudun taajamiin muuttaneista yli puolella oli muuttoaikeita tai jonkin asteisia sopeutumisvaikeuksia. Vähiten muuttoaikeissa olevia oli toisaalta harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueille muuttaneiden joukossa. Uudessa asuinpaikassaan viihtyvät olivat keskimäärin noin 40-vuotiaita, ne joilla sopeutuminen tuntui vaikealta noin 50-vuotiaita ja jatkomuuttoaikeissa olevat noin 35-vuotiaita.

Aktiivisen ja tapahtumarikkaan elämän toteuttamisen edellytykset eivät vaihtelee asukkaiden mukaan välttämättä alueellisesti. Esimerkiksi Lapissa nähtiin olevan kohtuullisen hyvät edellytykset tapahtumarikkaaseen elämään, joskin Uudellamaalla ko. edellytykset olivat selvästi paremmat. (Aho ja Ilola 2002, 118.) Tässä tutkimuksessa muuttajien ihanteellisena pitämä elämäntapa näytti toteutuvan parhaiten haja-asutusalueille ja toisaalta kaupunkien läheisen maaseudun taajamiin muuttaneilla. Valtaosa kaikista maaseudulle muuttaneista katsoi ihanteellisena pitämänsä elämäntavan toteutuvan täysin tai melko hyvin. Harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueille muuttaneista peräti 88 prosenttia, kaupunkien läheisen maaseudun haja-asutusalueille muuttaneista 87 prosenttia ja ydinmaaseudun haja-asutusalueille muuttaneista 85 prosenttia katsoi ihanteellisena pitämänsä elämäntavan toteutuvan täysin tai melko hyvin. Sen sijaan harvaan asutun maaseudun taajamiin muuttaneista vain 65 prosenttia katsoi ihanteellisena pitämänsä elämäntavan toteutuvan hyvin tai melko hyvin. Ihanteellisena pidetyn elämäntavan toteutumisen ja jatkomuuttoaikeilla oli selvä yhteys riippumatta muuton kohdealueesta. Mitä paremmin ihanteellisena pidetty elämäntapa toteutui sitä harvemmassa olivat muuttoaikeet.

Vaikka osa elämäntapaluokista jakautuu tilastollisesti liian pieniksi ryhmiksi, erottuvat perhekeskeiset, lähiruuan arvostajat, asuinaluetoimintaan osallistuvat ja eläintenhoitoa harrastavat kaikilla maaseutualueilla parhaiten viihtyvinä ryhminä. Palveluja kaipaavissa, kesä maalla talvi kaupungissa ja shoppailua harrastavien ryhmissä oli eniten sopeutumisvaikeuksissa tai jatkomuuttoaikeissa olevia. Myös elämäntavan sopiminen ympäristöön ja ympäristön sopiminen elämäntapaan tulevat sitä tärkeämmäksi mitä kauemmaksi

kaupungista muutetaan. Perhekeskeiset, lähiruoan arvostajat, eläintenhoitoa harrastavat, terveysliikuntaa harrastavat ja asuinaluetoimintaan osallistuvat katsoivat ihanteellisena pitämänsä elämäntavan toteutuvan keskimäärin melko hyvin riippumatta siitä, minkä tyyppiselle maaseutualueelle he muuttivat. Sen sijaan palveluja kaipaavien, kesä maalla talvi kaupungissa ja shoppailua harrastavien elämäntapatyyppien ihanteellisena pitämän elämäntavan toteutuminen riippui siitä, minkä tyyppiselle maaseutualueelle he muuttivat. Palvelujen puuttuminen tai maaseudun talven kokeminen lisäsivät muuttoaikaita etenkin harvaan asutulla maaseudulla. Nekin kaupungin läheiselle maaseudulle muuttaneet, jotka kaipasivat parempia palveluja, katsoivat ihanteellisena pitämänsä elämäntavan toteutuvan paremmin kuin harvaan asutulla maaseudulla asuvat palveluja kaipaavat muuttajat.

3.5 Liikkuvuuden lisääntyminen

Elämäntapojen yksilöllisyys ja liikkuvat elämäntavat ohjasivat tutkimusta esiyymmärryksen omaisina lähtökohtaolettamuksina. Yksilöllisyys ja liikkuvuus tai paremminkin liikkuvuuden lisääntyminen ovat menossa olevan jälkimodernin yhteiskuntakehityksen keskeisiä ilmenemismuotoja. Kehityksen taustalla ja sen keskeisimpänä vauhdittajana on Baumanin (2002) tulkinnan mukaan tilan ja ajan muuttuva suhde, tilan ja ajan erottaminen toisistaan. *Mitkä asiat ovat vaikuttaneet liikkuvuuden lisääntymiseen? Mitä liikkuvuuden ja liikkumisen lisääntyminen merkitsevät maallemuuttajille?*

Yhteiskunnan digitalisoituminen ja laajakaistaistuminen ovat vähentäneet aikaan ja paikkaan sidonnaisuuden merkitystä ihmisten arkielämässä. Pyrkimyksenä on ainakin tulevaisuuden tutkimuksen ennusteiden mukaan kolmen toisiinsa liittyvän kehityssuunnan vahvistaminen (Mannermaa 2004). Ihmisten liikkuvuus pyritään maksimoimaan siten, että esim. harrastusten yhteydessä voidaan pitää mukana ”sähköistä toimistoa” työ- ja muiden asioiden hoitamiseksi tilanteen mukaan. Edelleen pyritään varmistamaan universaali yhteydenpitomahdollisuus ajasta ja paikasta riippumatta mm. langattomien lähiverkkojen avulla. Kolmanneksi ja ensimmäisen suuntauksen kanssa hieman ristiriitaisesti pyritään mahdollistamaan maksimaalinen paikallaan olo virtuaaliyhteyksien avulla tarvitsematta lähteä minnekään (virtuaalimatkailu, verkkokauppa, etätyö) (Mannermaa 2004). Kyseiset kehityssuunnat vastaavat nykyihmisten keskeisiin arvoihin ja pyrkimyksiin, vapauten ja valinnanmahdollisuuksiin. Valinnanmahdollisuudet ilmentävät aidoimmillaan vapautta (Airaksinen 2003, 34). Vapaus sisältää puolestaan mahdollisuuden olla valitsematta lukuisten vaihtoehtojen joukosta. Vaihtoehtojen olemassa olo saattaa olla tärkeämpää kuin niiden konkreettinen hyödyntäminen.

Maaseudulle muuttamisella tavoitellaan usein kaupunkien kiireisen elämäntavan korvaamista rauhallisemmalla elämäntavalla. Maallemuuttajien kuvauksista heijastuvat lisäksi erilaiset itsensä toteuttamisen motiivit ja elämän hallinta. Muuton syinä on ollut halu tehdä jotain konkreettista omilla käsillä ja päästä ainakin osittain oman elämänsä herraksi.

Paremmän asuinympäristön lisäksi halutaan etsiä myös uusia toimeentulomuotoja, joilla maaseutuasuminen olisi mahdollisesti toteutettavissa. Yhden vaihtoehdon tähän tuo etätyö. Vaikka etätyö ei sovi kaikkiin työtehtäviin, se lisääntyy välttämättä. Jo nyt yli puolet suomalaisista työskentele tietotyössä, josta valtaosa olisi mahdollista suorittaa etätyönä. Paikkaan sidottujen työtehtävien määrä vähenee koko ajan. Perinteisen etätyön lisäksi tulevaisuuden etätyö lisääntyy liikkuvan etätyön ja etätyökeskusten muodossa. Etätyöntekijöiden määrä onkin kasvanut neljässä vuodessa 30 prosenttia. Jopa viidennes (22 %) suomalaisista hyödyntää etätyömahdollisuuksia (TIEKE 2003).

Liikkuva tai joustava elämäntapa tarkoittaa edellä mainitussa yhteydessä sitä, että tietotekniikan kehittyminen ja liikkumisen helpottuminen mahdollistavat ihmisten asumisen yhä kauempana työpaikasta ja tarvittavien perinteisten palvelujen korvaamisen aina-

kin osittain sähköisillä palveluilla. Voisiko etätöiden ja virtuaalisen liikkuvuuden lisääntyminen myötävaikuttaa maaseudun säilymiseen asuttuna myös haja-asutusalueilla?

Toistaiseksi näyttää siltä, että tietoliikennevälineet ja niiden hyödyntäminen ovat kasautuneet sinne, minne ihmisetkin. Kaupungin läheiselle maaseudulle, erityisesti taajamiin muuttaneilla kotitalouksilla oli muualle muuttaneita enemmän tietoliikennevälineitä. Myös Internet-palveluja käytettiin taajamissa enemmän kuin haja-asutusalueilla. Internetin käyttö on myös selvästi sidoksissa ympäristön tarjoamiin mahdollisuuksiin: kaupunkimaisessa asuinympäristössä Internetiä käytettiin ajanvietteenä, opiskeluun ja kirjastopalveluihin; harvaan asutulla maaseudulla verkko-ostamiseen korvaamaan puuttuvia kauppapalveluja. Virtuaalinen liikkumismahdollisuus näyttää lisäävän kiinnittymistä asuinpaikkaan ja vastaavasti vähentävän jatkomuuttoaikeita. Mikäli harvaan asutulle maaseudulle muuttaneiden halutaan viihtyvän ja pysyvän uudessa asuinympäristössä, voimassa olevaa tietoyhteiskuntakehityksen mukaista verkottumista tulee edistää.

Virtuaalista liikkuvuutta voidaan harjoittaa asuinpaikasta riippumatta tietoliikennevälineiden ja -yhteyksien sallimissa rajoissa. Fyysisesti liikkuvan elämäntavan omaksumineet muuttajat voivat niin ikään valita asuinalueen ja uuden asunnon useammista vaihtoehdoista ja erilaisin kriteerein kuin perinteiset asunto- tai työmuuttajat. Asunnon ominaisuuksien ja usein myös asuinympäristön ominaisuuksien vuoksi muuttaminen toteutuu yleensä kunnan sisäisenä muuttona. Kyseiselle asuntomuutolle on tyypillistä muuttajan arkipäivän toimintojen jatkuvuus muuton jälkeen. Vaikka työmatka saattaa muuttua, muuttaja käyttää useimmiten aiemminkin käyttämiään palveluja. Myöskään sosiaalisissa suhteissa ei tapahdu suuria muutoksia. Kaupunkien läheiselle maaseudulle tapahtuva muutto alkaa muistuttaa yhä enemmän kunnan sisäistä asuntomuuttoa niinä mielessä, että muuttajien päivittäisessä toimintaympäristössä ei välttämättä tapahdu suuria muutoksia. Kaupungin läheiselle maaseudulle muuttaminen tarjoaa kuitenkin suuret mahdollisuudet valita useista erilaisista elämäntavoista muuttajien tavoitteisiin ja tarpeisiin sopiva elämäntapa tai elämäntapojen yhdistelmä.

Kaupungeista maaseudulle muuttaneet arvostavat uuden asuinalueensa ympäristöä sinänsä. Asuinympäristön viihtyisyys ja halu omakotitalon rakentamiseen imivät ihmisiä kaupunkien läheisen maaseudun haja-asutusalueille. Oma rauha ja vapaus olivat tärkeitä houkuttimia. Muuttaneiden toiveet omakotitalossa asumisesta ja suuremmasta asumisväljyydestä toteutuivat useimmiten. Maaseudun elämäntapoihin liittyvä toiminnallisuus on tärkeää asuinympäristön ohella. Muuttaneet näkivät kaupunkimaisen elämäntyylin vain vastaanottavana elämäntapana, kun taas maaseudulla on mahdollista toteuttaa toiminnallista elämäntapaa. Elämä kaupungissa oli ahdettu ”kapeaan rakoon”, jolle oli ominaista vapaa-ajan täyttäminen usein pinnallisiksi tai keinotekoisiksi koetuilla tapahtumilla. Suurin osa kaikista maaseudulle muuttaneista ja peräti 90 % kaupungin läheisen ja harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueille muuttaneista koki ihanteellisena pitämänsä elämäntavan toteutuneen.

Maaseudulle muuttaneiden, työelämässä olevien fyysinen liikkuvuus on pitkälti pendelöinti- ja liikkuvuutta. Uusimpien tutkimusten mukaan noin 700 000 ihmistä pendelöi asuinkuntansa ulkopuolelle viime vuonna. Joka kolmas työssä käyvästä väestöstä käy töissä asuinkuntansa ulkopuolella. Pendelöijien määrä kasvaa jatkuvasti. (Nivalainen 2006).

Maaseudulle muuttaminen edellyttää useimmiten oman auton hankkimista, ainakin työelämässä aktiivisesti mukana olevilla. Niinpä lähes kaikilla (90 %) kaupungin läheiselle maaseudulle ja ydinmaaseudulle muuttaneista talouksista oli käytössään vähintään yksi auto. Kolme neljästä työssäkäyvästä kulki työmatkat omalla autollaan. Vain joka kahdeskymmenes vastaaja käytti työmatkoihinsa julkisia liikennevälineitä, vaikka mahdollisuus julkisten liikennevälineiden käyttöön oli 75 prosentilla kotitalouksista. Oman auton käyttöä lisäävät työmatkoihin yhdistettävät asiointit.

Myös aiemmissa tutkimuksissa on todettu, että maaseudun perinteiset agraaripohjaiset elämäntavat ovat korvautumassa entistä enemmän palkkatyöhön perustuvilla elämäntavoilla, joissa kaikenlainen liikkuvuus – oli paikkaan työmatkoista, mökkimatkoista, palvelujen hankinnasta tai vapaa-ajan vietosta – lisääntyy jatkuvasti. Pitkät etäisyydetkään eivät haittaa välttämättä. Högbäckan (2003) tutkimuksesta naisten muuttavista elämänmuodoista maaseudulla ilmeni, ettei pitkiä etäisyyksiä pidetty ongelmana. Jos on auto, ajokortti ja hyvä terveydentila, etäisyyksillä ei ole väliä. Myöskään lasten kuljettaminen harrastuksiin tai kavereiden luokse ei aiheuta ongelmia. Naiset pitivät lasten kuljettamista luonnollisena, maaseudulla asumiseen kuuluvana asiana. Lasten kasvaminen ja sosiaalistuminen liikkuvaan elämäntapaan vahvistaa ja varmistaa liikkuvan elämäntavan säilymistä myös aikuisiällä.

Paikka jäsentää liikkuvan elämäntavan ja vapaa-ajan asumisen yhteyksiä ja erilaisuutta. Paikan merkitystä voidaan tarkastella luonnon ja ympäristön merkityksestä käsin tai ihmisen konkreettisesta toiminnasta käsin. Paikalle annetaan eräänlainen lisäarvo, jota voidaan hyödyntää asumisen, ajankäytön ja kuluttamisen yhteydessä. Työssäkäyvälle, suuren osan ajastaan kesäasunollaan viettävälle ”puolimaallemuuttajalle” auto saattaa muodostua kolmanneksi asunnoksi ja osoitteena voi toimia kännykän puhelinnumero. Maaseudulle kiinnittyvä luonnonläheisyyttä ja omaa rauhaa tarjoava asuinpaikka liikkuvine elämäntapoineen saattaa muodostua menestystekijäksi ja kehittämiskelpoiseksi konseptiksi pohdittaessa maaseudun asuttuna pitämisen vaihtoehtoja.

Miten liikkuvuus – virtuaalinen ja/tai fyysinen – jäseni käsillä olevassa tutkimuksessa esiin nousseita elämäntapoja? Empiirisen tutkimuksen esiin nostamista elämäntapatyypeistä (Kytö ja Aatola 2006, 71–75) perhekeskeiset maaseudulle muuttaneet voidaan arvioida vähiten liikkuvaksi ryhmäksi, niin fyysisesti kuin virtuaalisestikin. Elämäntapaa leimaa oman rauhan ja vapauden arvostaminen, lähiruoka, sosiaaliset suhteet ja paikallisuuteen liittyvät asuinalue toiminta ja eläintenhoito. Myös lähiruokaa arvostajat panostivat asuinalue toimintaan ja perhekeskeisyyteen muita ryhmiä enemmän. He ovat myös virtuaalisesti liikkuvia ja käyttävät useita tietoliikennevälineitä ja nettipalveluja. Vastavasti asuinalue toimintaan osallistuvien elämäntavassa korostuu sosiaalisuus ja virtuaalinen liikkuvuus.

Jälkmodernille yhteiskuntakehitykselle tyypillisen monimuotoisuuden vahvistuessa kaikilla elämäntavalla on todennäköistä, että virtuaalinen ja fyysinen liikkuvuus vahvistuvat samanaikaisesti. Tämä toteutuu erityisesti sellaisten muuttajien keskuudessa, jotka ovat valinneet maaseudun vapaaehtoisesti asuinpaikakseen ja joiden toimintaympäristöön kuuluu myös kaupunki ainakin jossain määrin. Ihmisillä lienee tulevaisuudessa entistä useammin kaksi tai useampia asuinpaikkoja, joiden ympärille elämä rakennetaan. Käsillä olevassa tutkimuksessa heitä edustavat kesä maalla, talvi kaupungissa omaksuneen elämäntavan kannattajat. Fyysisen liikkuvuuden ohella heitä luonnehtii virtuaalinen liikkuvuus, koska elämäntapaan liittyy useiden nettipalvelujen käyttö (Kytö ja Aatola 2006, 71).

Kaupungin läheiselle maaseudulle muuttaneet lähiruokaa arvostajat, asuinalue toimintaan osallistuvat ja shoppailua harrastavat käyttivät jonkin verran enemmän tietoliikennevälineitä kuin muut maallemuuttajat. Ainoastaan palveluja kaipaavat käyttivät yhtä paljon erilaisia tietoliikennevälineitä muuton kuntatyyppistä riippumatta. Shoppailua harrastavat ja palveluja kaipaavat käyttivät myös keskimääräistä useampia Internet-palveluja. Tämä viittaa siihen, että siellä missä palveluja ei ollut riittävästi muuttajan tarpeisiin nähden, pyrittiin niiden puute korvaamaan sähköisillä palveluilla. Shoppailua harrastavat, palveluja kaipaavat sekä ”kesä maalla, talvi kaupungissa” -elämäntapojen edustajilla painottuvat sekä fyysinen liikkuvuus että virtuaalinen liikkuvuus. Shoppailua harrastavilla molemmat liikkuvuuden muodot korostuivat muita elämäntaparyhmiä enemmän: shoppailussa käytetään sekä autoa että nettiyhteyksiä. Palveluja kaipaavien ryhmässä kiinnostavana piirteenä on ”muutamien nettipalvelujen käyttö” sekä palvelu-

tarjonnan puutteen vaikutus jatkomuuttoaikaisiin. Terveysliikuntaa harrastavat ovat omaksuneet fyysisesti liikkuvan elämäntavan eri merkityksessä kuin edellä tarkasteltu fyysinen liikkuvuus. Terveysliikkuminen tuokin kolmannen ulottuvuuden liikkuvuuden tarkasteluun ja korostaa oman kehon välineellisyyttä liikkumisessa.

Liikkuvan elämäntavan muodot, fyysinen ja virtuaalinen samoin kuin empiirisen tutkimuksen esiin nostama terveysliikkuminen eivät ole toisiaan pois sulkevia. Jatkuvan autoistumisen, nettiyhteyksien käytön ja terveysliikkumisen lisääntyessä yhä useammat elämäntavat saanevat piirteitä vaihtoehtoisista liikkumisen muodoista ja ”liikkumattomat” elämäntavat jäänevät muistoiksi. Vastaavasti jonkin piirteen tai joidenkin piirteiden leimaamat ”puhtaat elämäntavat” korvautuvat entistä useampia piirteitä, erityisesti liikkuvuutta korostavilla elämäntavoilla – ellei orastava slow living -elämäntapa vahvistu suomalaistenkin keskuudessa (ks. Parkins & Craig 2006).

4 MAASEUDUN MUUTTUVAT MAHDOLLISUUDET

4.1 Maaseudun mahdollisuudet ja uhat

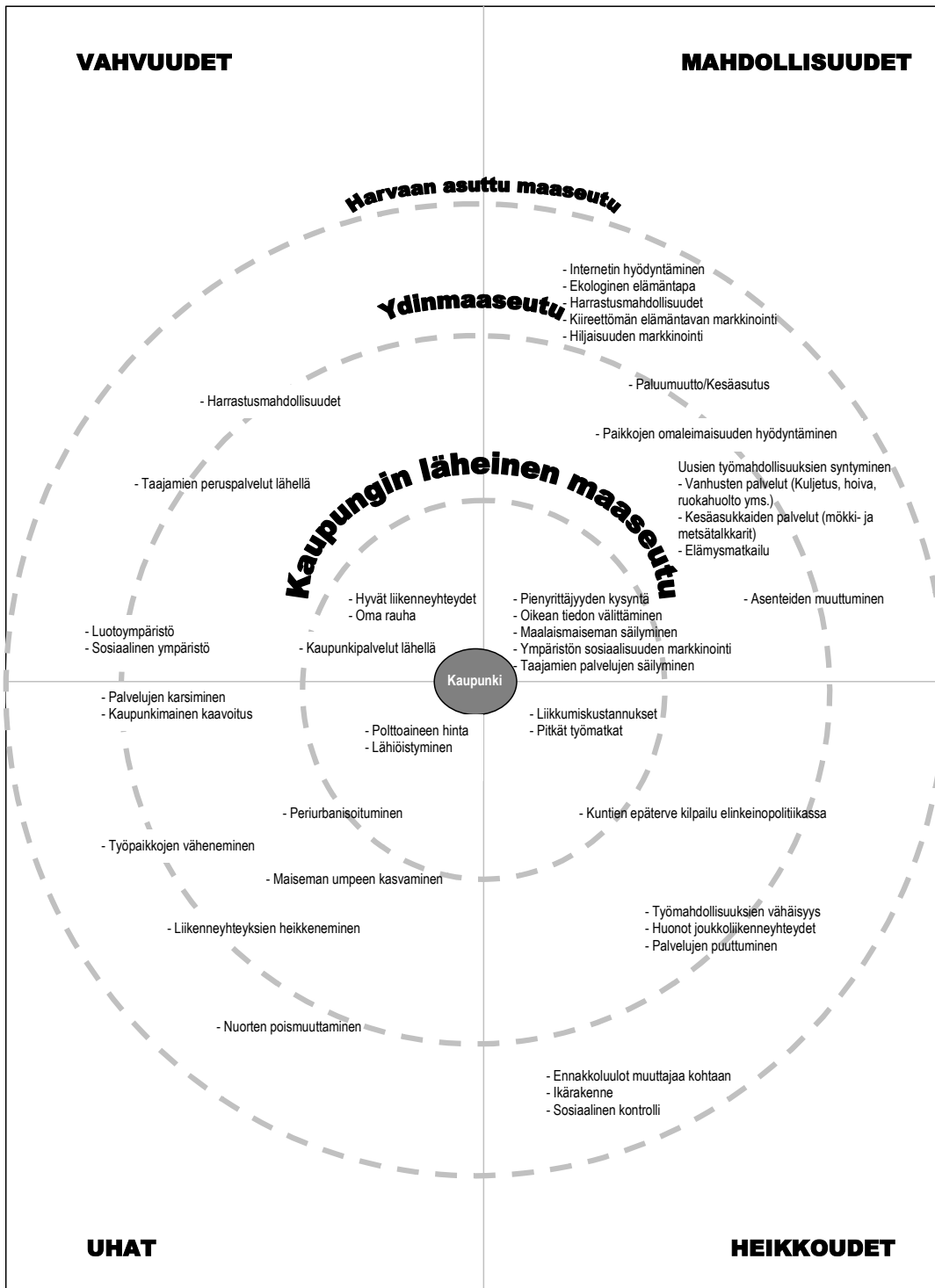
Maallemuuttajat luettelivat sekä postikyselyn avoimissa vastauksissa että haastatteluissa lukuisia yksittäisiä maalla asumiseen liittyviä vahvuuksia ja mahdollisuuksia sekä uhkia ja heikkouksia. Näistä oleellimmat ja useimmin mainitut tiivistettiin SWOT-analyysin muotoon (kuva 2).

Luontoon, harrastamiseen ja omaan rauhaan liittyvät **vahvuudet** koskevat etenkin maaseudun haja-asutusalueita, kun taas taajamissa korostuvat palvelujen ja sosiaalisen ympäristön vahvuustekijät. Vahvuudet liittyivät yleisimmin luontoon ja sen tarjoamiin harrastusmahdollisuuksiin, omaan rauhaan ja vapauteen, sosiaaliseen ympäristöön ja vielä melko hyvin ja ruuhkattomiin maaseudun taajamien palveluihin.

Heikkoudet vaihtelevat selvemmin maaseutu- ja asuinalueityypin mukaan. Liikkumiskustannukset ovat useimmiten suurimmat kaupunkien läheisen maaseudun haja-asutusalueille muuttaneilla, jotka käyvät töissä lähikaupungissa. He joutuvat käyttämään enemmän omaa autoa kuin taajamiin muuttaneet, joilla on yleensä mahdollisuus joukkoliikenteen käyttöön. Maaseudulle muuttaneet arvostelivat uuden kotikuntansa elinkeinopolitiikkaa. Sen nähtiin tukevan yksipuolisesti yritystoimintaa, kun samalla kuntalaisten peruspalveluja lakkautettiin rahanpuutteeseen vedoten. Palvelujen puute ja heikkenevät joukkoliikenneyhteydet koettelivatkin etenkin autottomien haja-asutusalueille muuttaneiden arjen sujuvuutta. Autottomia muuttajista tosin oli vain joka kymmenes.

Uhkakuvista useat liittyivät liikkumisen mahdolliseen vaikeutumiseen ja kallistumiseen, työ- ja toimeentulomahdollisuuksiin, palvelujen karsimiseen ja etenkin nuorten poismuuttoon. Ympäristön muutosuhkina nähtiin liian tehokas, kaupunkimainen kaavoitus ja sen myötä maaseutumaisien lähiöiden syntyminen. Maiseman muuttuminen ja pahimmillaan maiseman umpeen kasvaminen voivat muuttaa varsin oleellisesti maaseudun esteettisiä arvoja. Periurbanisaatiolla tarkoitetaan sitä, että maallemuuttajat ovat vaarassa eristäytyä uudesta asuin yhteisöstään, jos he jatkavat kaupunkimaista elämänmuotoa sellaisenaan eli käyvät töissä kaupungissa, käyttävät kaupungin palveluja eivätkä pidä yhteyttä asuin ympäristöönsä.

Maaseudulla on runsaasti etenkin asumiseen ja asuin ympäristöön liittyviä, osaksi tai kokonaan hyödyntämättömiä **mahdollisuuksia**. Sekä uudet että vanhat asukkaat ovat myös mahdollisuus työllisyyden kannalta. Uudet asukkaat luovat uutta palvelukysyntää kuten myös nopeasti vanheneva kantaväestö. Kesäasukkaiden palveluihin on kehitetty ja on kehitteillä uusia työllistäviä palvelumuotoja, esimerkiksi mökki- ja metsätalkkarit. Maaseudun haja-asutusalueille muuttaneissa oli monia eläintenhoitoa harrastavia ekologisen elämäntavan valinneita muuttajia, jotka työllistävät itse itsensä. Maaseudun hiljaisuuden markkinointi elämysmatkailussa on lähes kokonaan hyödyntämättä. Tehokkaan Internet-yhteyden nopea leviäminen maaseudulle luo edellytyksiä etätyölle, pienyritystoiminnalle ja mahdollisuuden verkkopalvelujen käyttöön. Maaseutu asenteiden ja asuin ympäristötoiveiden muuttuessa kuntien kannattaisi panostaa etenkin yksilöllisten ja omaleimaisten asuin alueiden suunnitteluun ja markkinoimiseen. Tässäkin yhteydessä ensiarvoisen tärkeää on oikean tiedon välittäminen ja muuttajien toiveiden huomioiminen.

KUVA 2. Maaseudun vahvuudet, mahdollisuudet, uhat ja heikkoudet.

4.2 Maaseudun vetovoimaisuuden lisääminen

Maallemuuttohalukkuuden ja toteutuneen maallemuuton välillä on vallinnut selvä ristiriita jo kauan aikaa. Maallemuuttohalukkaita on huomattavasti enemmän kuin maallemuuttajia. Vuonna 1983 muuttoaikeissa olevista kaupunkilaisista noin puolet halusi muuttaa maaseudulle ja noin 40 prosenttia muuttajista sinne myös muutti. Vuonna 1993 jo 60 prosenttia muuttoaikeissa olevista kaupunkilaisista halusi muuttaa maaseudulle, mutta vain noin 35 prosenttia muuttajista muutti maaseudulle (esim. Kytö 1998, 172–176 ja Virtanen 2003, 115). *Miksi muuttoaikeiden ja toteutuneiden muuttojen suuntautuminen eroavat niin paljon toisistaan? Miten maalle muuttoa suunnittelevat voisivat toteuttaa haaveensa?*

Muuttoaikeiden suuntautumisen ja todellisen muuttokäyttäytymisen dialektiikka on osaksi selitettävissä haaveiden ja arjen realiteettien välisellä kasvavalla kuilulla. Toisaalta kyseessä voi olla ”tavoittamattoman tavoitteluksi” kutsuttu ilmiö. Ihmiset saavat energiaa tavoitellessaan punaista mökkiä järven rannalla, vaikka tietävät sen olevan useimpien tavoittamattomissa. Ristiriita muuttoaikeiden ja toteutuneen muuton välillä heijastelee myös useiden rakenteellisten tekijöiden yhteisvaihtelua. Nuorten muuttoaikeiden ja toteutuneen muuton kasvava ero aiheutuu useimmiten eri tekijöistä johtuvan pakko-muuton lisääntymisestä. Tällaisia syitä ovat mm. työmarkkinoiden muutokset. Maaseudun työmahdollisuuksien väheneminen lienee suurin este maaseudulle suuntautuvien muuttoaikeiden toteutumiseksi. Lisäksi työsuhteiden muuttuminen lyhyiksi tilapäisiksi jaksoiksi sekä asumisen ja liikkumisen kallistuminen näyttävät aiheuttavan etenkin työ-elämänsä alussa oleville nuorille eräänlaisen ajolähtötilanteen. Jos työ- tai opiskelupaikka on tarjolla kaupungissa, muutetaan sinne entistä herkemmin. Lisäksi liikkumiskustannukset näyttävät vähentävän nuorten pendelöintiä siten, että entistä useammin hakeudutaan asumaan työ- tai opiskelupaikkakunnalle. Eläkeikää lähestyvien muuttoaikeiden toteutumattomuus voi johtua siitä, että muutto kuuluu pidemmän aikavälin suunnitelmiin, joka toteutetaan esimerkiksi vasta eläkkeelle jäännin yhteydessä.

Maaseudun vetovoimaisuuden kehittämisessä on lähdettävä siitä, että asuminen, työllisyys, asuinympäristö, palvelutarjonta ja liikkumismahdollisuudet vaikuttavat eniten maaseudun asumisviihtyisyyteen. Maaseudulle muuttaneiden näkemyksissä korostui etukäteen saadun tiedon ja vaihtoehtojen merkitys. Maallemuutolla on parhaat edellytykset onnistua silloin, kun muuttaja on ottanut mahdollisimman hyvin selvää erilaisista vaihtoehtoista, niiden sopivuudesta omaan elämäntapaansa sekä muuton mukanaan tuomista muutoksista. Kokemattoman muuttajan mielikuvissa saattavat maallemuuttoon liittyvät positiiviset seikat syrjäyttää realismin. Useimmiten muutto on kaupankäyntiä erilaisilla muutoksilla. Asumisen ja elämisen laadun kohenemisen vastapainoina voivat olla pidentyneet työ- ja palvelumatkat, talven ankaruus tai sosiaalisen elämän niukkuus. Elämän harmonian etsinnässä käteen saattaa jäädä pienet ympyrät ja minimaaliset mahdollisuudet.

Muuttoa suunnitellessa tulisi kaikkien perheenjäsenten miettiä, mistä joutuvat luopumaan ja mitä saavat tilalle. Muuton harkitseminen kannattaa alkaa todellisten motiivien miettimisellä. Tärkeää on varautua myös siihen, mitä tehdään sitten, jos muuttaminen osoittautuu virheeksi.

4.2.1 Asumisen markkinointi

Moni haastateltava oli muuttanut maaseudulle päästäkseen luonnon (metsien, peltojen, vesistöjen) lähelle. Asuinympäristön vihreys tuottaa sekä objektiivista että subjektiivista hyvinvointia. Luonnonläheisyys merkitsee turvallista, omaa rauhaa ja elämyksiä antavaa ympäristöä. Luonnon tärkeäksi kokeminen ilmenee konkreettisesti ympäristön siisteytenä.

Maaseudulla asuvat kantavat vastuuta asuinympäristönsä hyvinvoinnista. *Miten näitä maaseudun asumiseen liittyviä vetovoimatekijöitä tulisi markkinoida? Mille muille vetovoimatekijöille löytyisi tilausta ja markkinarakoa?*

Maaseutu- ja kaupunkiasumisen suosioiden vaihtelu liittyy tulevaisuuden asumisen megatrendeihin. Asumisen megatrendit puolestaan liittyvät useimmiten teknologian kehitykseen, mutta myös uuden yhteisöllisyyden etsimiseen. Uuden yhteisöllisyyden ilmenemismuotoja voi nähdä kylä- ja kaupunginosatoiminnan lisääntymisessä, yhteisöasumishankkeissa sekä suunnitelmissa seniorikansalaisten eläkesiirtoloista. Ikääntyvät ihmiset haluavat asua mahdollisimman pitkään omassa kodissaan, mikä vaatii teknisten innovaatioiden lisäksi myös uusia sosiaalisia innovaatioita. Nykyinen kotipalvelujärjestelmä on ylikuormitettu eikä pysty vastaamaan tulevaisuuden haasteisiin. Maallemuuttajat ovat usein kyllästyneitä asumisen standardisointiin ja tilalle halutaan vaihtoehtoisia ratkaisuja niin asunnon kuin asuinympäristönkin suhteen.

Tulevaisuudessa asumisen funktio voi kääntyä toiseen suuntaan varsinaisen asunnon ja vapaa-ajan asunnon välillä. Vapaa-ajan asunnossa saatetaan viettää suurin osa ajasta ja varsinaisesta asunnosta voi tulla kaupunkiin talvisin suuntautuvien kulttuurimatkojen majapaikka. Tulevaisuudessa monipaikka-asuminen varsinaisessa asunnossa ja vapaa-ajan asunnossa tuleekin lisääntymään etenkin siinä vaiheessa, kun ikääntyvien parien toinen osapuoli on jäänyt eläkkeelle.

Tämän tutkimushankkeen ja aiempien tutkimusten (esim. Heikkinen et al. 2003, 70) mukaan maallemuuttoon liittyvä keskeinen ongelma on se, että maallemuuttajat haluaisivat usein muuttaa ”autiotaloihin” ja perikuntien omistuksessa oleviin ”mummon mökkeihin” ikään kuin valmiisiin pihapiireihin. Näitä on ymmärrettävästi yhä vähemmän tarjolla, joskin ne muodostavat merkittävän osan mielikuviin perustuvasta maaseudun vetovoimasta. Toisaalta kuntien mahdollisuuksia vaikuttaa esimerkiksi muuttajien ”laatuun” on pidetty varsin heikkoina (emt., 122).

Paikan omaleimainen imago on tärkeä markkinoinnissa ja se on saatettava potentiaalisten kohderyhmien tietoon. Paikan imago muodostuu mm. sen todellisista fyysisistä, toiminnallisista, taloudellisista, kulttuurisista, historiallisista ja sosiaalisista ominaisuuksista. Imagon on perustuttava todellisuuteen. Erottuminen muista on tärkeää. Esimerkiksi maaseudun nostalgiset mielikuvat eivät välttämättä vastaa todellisuutta. Tarjoajien kannattaa esitellä kokonaisuutta eli ympäristöä, työmahdollisuuksia, perus- ja vapaa-ajan palveluja, liikenneyhteyksiä jne. Tulevaisuudessa muutetaan entistä useammin elinympäristöön liittyvien tekijöiden vuoksi, kun työ ja toimeentulomahdollisuudet eivät välttämättä sido ihmisiä (etätyö, joustotyö yms.).

Aiempien tutkimusten (esim. Nivalainen 2002, 5) mukaan nuorehkot keski-ikäiset ja eläkeikää lähestyvät kaupunkilaiset suhtautuvat keskimääräistä myönteisemmin maaseudulla asumiseen. Ihmisten arvostukset muuttuvat iän myötä niin, että työn merkitys vähenee asuinympäristön viihtyisyyden merkityksen kasvaessa. Suomen väestön ikärakenteen nopeasta vanhenemisesta seuraa, että myönteisesti maaseudulla asumiseen suhtautuvien osuus tulee kasvamaan.

Hyvä elämä maaseudulla perustuu tavanomaisiin arjen pieniin kokemuksiin. Uudenlainen asuinympäristö muuttaa kokemukset elämyksiksi yhtä lailla kuin se, että kokemukset ovat ehkä kokonaan uusia. Onnea eivät välttämättä tuo isot asiat, kuten tontti tai talo, vaan kaikki näihin liittyvät pienet yksityiskohdat, jotka luovat mahdollisuuden kokemuksellisiin elämyksiin. Maaseudun elämyksellisyyden vahvuus löytyy juuri arki-suudesta ja tavanomaisuudesta. Elämysten saamiseksi ei tarvitse ryhtyä erityisiin toimenpiteisiin, vaan ne ovat parhaimmillaan osa jokapäiväistä elämää.

Tutkimusaineiston kotitalouksista noin joka neljännellä oli käytössään kesämökki. Loma-osake oli käytössä kolmella prosentilla ja jokin muu asunto kuudella prosentilla kotitalouksista. Kesämökin käyttömahdollisuus oli jokseenkin yhtä suuri kuntatyyppistä riippumatta. Kesämökkien sijaintipaikat jakautuivat niin, että suurimmalla osalla

tutkimuskuntiin muuttaneista kesämökin käyttäjistä vapaa-ajan asunto sijaitisi jossain muualla kuin uudessa asuinkunnassa. Mäntyharjuun muuttaneista kuitenkin lähes puolella sekä Laukaaseen, Vesilahteen ja Valtimoon muuttaneista noin joka neljännellä mökin omistajalla oli myös kesäasunto uudessa asuinkunnassa. Myös Nurmoon, Pohjaan ja Rautavaaraan muuttaneiden kesäasunnon omistajien mökeistä suurin osa oli alle sadan kilometrin säteellä sijaitsevilla naapurikunnissa. Kesäasukkaat pystyivät muuton yhteydessä korottamaan tulotasoaan useammin kuin muut muuttajat. Kesäasukkaiden saaminen vakituiseksi asukkaiksi hyödyttääkin kuntaa verotulojen muodossa todennäköisesti enemmän kuin muusta väestöstä koostuva muuttovoitto.

Kaiken kaikkiaan ulkokuntalaiset vapaa-ajan asukkaat ovat kuntien talouden kannalta myönteinen asia. Myös vapaa-ajan asuntojen sijaintikuntien vakituisten asukkaiden saama taloudellinen hyöty vapaa-ajan asukkaista on suuri. Kuntalaisten saama taloudellinen hyöty kertyy muun muassa vapaa-ajan asukkaiden työllistävistä vaikutuksesta, tavaroiden ja palvelusten myynnistä, tontti- ja kiinteistökaupoista jne. Aluetalouden näkökulmasta kuntien kannattaa mitä ilmeisemmin edistää ja tukea toimenpiteitä, jotka johtavat vapaa-ajan asuntojen määrän kasvuun alueellaan ja pidentävät ihmisten oleskeluaikoja vapaa-ajan asunnolla (Mäntylä et al. 1998, 57).

Maallemuuttajat näyttivät etsivän sosiaalisuutta muuttaessaan maaseudun taajamiin, kun taas haja-asutusalueille suuntautuvassa muutossa sosiaalisella ympäristöllä ei ollut suurta merkitystä. Vastaanottoilmapiiri ja nimenomaan siitä saadut ensivaikutelmat ovat etenkin sosiaalisuutta etsivälle maallemuuttajalle ensiarvoisen tärkeitä. Myös muuttajan itsestään uusille naapureilleen antamat ensivaikutelmat määrittelevät pitkälti sen, miten häneen tullaan suhtautumaan. Mielikuvat uusista naapureista muodostuvat nopeammin maaseudulla kuin kaupungeissa ja niitä voi olla myös vaikeampi jälkikäteen muuttaa. Aiempien tutkimusten mukaan niille maallemuuttajille, jotka etsivät haja-asutusalueiden kylistä maaseudun todellista tai myyttistä yhteisöllisyyttä, kylien sosiaalisuus voi näyttäytyä myös ahdistavana (esim. Elomaa-Vahteristo 1998, 57–60). Lapintien ja Riipisen (1994) tutkimuksen mukaan kyläyhteisöllisyys suhteessa maallemuuttajiin pitääkin kääntää pääläelleen: jos kylässä vallitsee harmoninen sosiaalinen kudelman, se ei suhtaudu muuttajiin myönteisesti. Sen sijaan muuttanut, monenlaisia aineksia sisältävä kyläyhteisö suhtautuu uusiin tulijoihin myötämielisemmin ja sinne on myös helpompi sopeutua. Tämä ilmiö saa tukea Floridan (2002) näkemyksistä yksittäisten paikkakuntien menestystekijöistä: luova luokka arvostaa alueita, joissa on runsaasti erilaisia elämäntapavaihtoehtoja, kulttuurista diversiteettiä, suvaitsevaisuutta. Floridan mukaan luova luokka arvostaa paikkoja niiden aitouden ja ainutlaatuisuuden perusteella sekä myös niiden tarjoamalla mahdollisuuksilla luontoharrastuksiin.

4.2.2 Maaseudun työmahdollisuudet

Työn, asumisen ja vapaa-ajan eriytyminen on vähentynyt. Nykyajan teknologia mahdollistaa liikkuvan elämäntavan niin, että ihmiset voivat valita kotiseutunsa yhä vapaammin. Paikkaan sidottujen työtehtävien määrä vähenee koko ajan. Perinteisen etätönsä lisäksi tulevaisuuden etätönsä lisääntyy liikkuvan etätönsä ja etätönsäkeskusten muodossa. *Mitä mahdollisuuksia työn ja asumisen muuttuvat kytkennät tarjoavat maallemuuttajille? Mihin kuntien tulisi panostaa?*

Etätönsä on perinteisesti nähty yhtenä mahdollisuutena ylläpitää ja lisätä maaseudun elinvoimaisuutta. Etätönsänsä suosio ei ole kuitenkaan kasvanut odotetulla tavalla. Aiempien tutkimusten mukaan esteenä edes osittaiseen etätönsähön ovat olleet työnantajien asenteet. Potentiaalisia etätönsänsä tekijöitä on todettu olevan paljon enemmän kuin mihin työnantajat antavat mahdollisuuden (Lehtonen et al. 1996, Himanen et al. 1996, 37, Pekkanen et al. 1997, 173). Ympäristön kannalta etätönsänsä energiakulutuksen säästöpotentiaali arvioitiin jo

kymmenen vuotta sitten vastaavan vähimmilläänkin jo reilusti kotimaan lentoliikenteen energiankulutusta ja enimmillään samaa suuruusluokkaa kuin kotimaan rautatie- ja lentoliikenteen energiankulutus yhteensä (Himänen et al. 1996, 73).

Tutkimusaineiston maallemuuttajista vain 1,4 prosentilla oli mahdollisuus etätöihin. Toisaalta eräissä muissa maallemuuttoa käsittelevissä tutkimuksissa etätöiden osuus tai halukkuus etätöihin on ollut selvästi suurempi. Esimerkiksi Heikkisen ym. (2003, 49) tutkimuksessa Etelä-Suomen haja-asutusalueille muuttaneista 12 prosenttia hyödynsi etätöitä. Näyttäkään siltä, että etätö on suosittumpaa erityisesti kaupunkien läheiselle maaseudulle muuttaneiden joukossa kuin koko maallemuuttovirrassa.

Kaikista vastanneista yli puolet ja heidän puolisoistaan kaksi kolmasosaa oli kokopäivätyössä. Työttömiä vastanneista oli noin 10 prosenttia ja puolisoista 7 prosenttia. Suurin osa vastaajista ja heidän puolisoistaan kävi sekä ennen muuttoa että muuton jälkeen kokopäivätyössä. Voidaan olettaa, että työssä ja työmatkoissa tapahtuneet muutokset ovat tärkeimpiä muuttoa ohjaavia ja uuden asuinalueen valintaa rajoittavia tekijöitä. Sekä vastaajan että hänen puolisonsa työpaikan sijainnissa ja samalla myös työmatkojen pituudessa tapahtui selviä muutoksia muuton kohdealueen maaseututyypistä riippuen. Muutokset työmatkojen pituudessa johtuivat useimmiten siitä, että asuinpaikan vaihtuessa työpaikka säilyi entisessä asuinkunnassa. Mitä kauemmas kaupungista muutettiin, sitä todennäköisemmin vastaajan puoliso jäi työttömäksi tai eläkkeelle.

Harvaan asutulle maaseudulle muuttaneissa oli kaksi kertaa enemmän työttömiä ja osa-aikatyössä olevia kuin muille maaseutualueille muuttaneissa. Maallemuutto ei huonontanut minkään tutkimuskunnan työllisyystilannetta sillä tavoin, että muuttajien joukossa olisi ollut työttömiä enemmän kuin kunnan kantaväestössä. Noin puolella vastaajista työpaikka sijaitti ennen muuttoa omassa kunnassa, mutta muuton jälkeen enää vain neljännes vastaajista kävi töissä oman kunnan alueella. Muutos oli samansuuruinen maaseututyypistä riippumatta.

Vaikka aiempien tutkimusten mukaan yleinen kiinnostus muuttoon työn tai ammatin takia useimmiten vähenee iän myötä, myös työuran loppupuolella olevien joukossa on urasuuntatutuneita, liikkuvuuteen valmiita henkilöitä (esim. Aho ja Ilo 2002, 132). Tässä tutkimuksessa ilmiö näkyi jatkomuuttoaikeissa niin, että paikkakunnalle parhaiten kiinnittyvät olivat keskimäärin noin 40-vuotiaita. Ne, joilla sopeutuminen tuntui vaikealta olivat noin 50-vuotiaita ja jatkomuuttoaikeissa olevat noin 35-vuotiaita.

Tutkimusaineistossa oli noin 7 prosenttia yrittäjiä. Hautamäen (2000) tutkimuksen mukaan monen yritysjohtajan mielestä yritykselle on sama, sijaitseeko se maaseudulla vai kaupungissa. Yrittäminen itsessään on samanlaista paikasta riippumatta. Sijaintia tärkeämpiä ovat yhteistyöverkot paikallisesti ja niillä markkinoilla, joilla toimitaan. Maaseudun yrityksillä on usein omat reunaehdonsa ja mahdollisuutensa. Maaseudun yritysten toimintaa säätelevät kuitenkin samat talouden lainalaisuudet kuin kaupungeissa sijaitsevien yritysten toimintaa. Niinpä lista menestys- ja uhkatekijöistä ei poikkea maaseudulla tai muualla toimivan yrityksen välillä. Kantasen (1991, 112) tutkimuksen mukaan kuntien tavoitteet ja potentiaalisten paluumuuttajien odotukset ovat ristiriitaisia. Synnyinseudulleen kaipaavat paluumuuttajat eivät halua kuntien odotusten mukaisesti yrittäjiksi tai työvoimaksi, vaan he pikemminkin hakevat maaseudun rauhaa ja puhdasta luontoa. Tämä ristiriita ratkeaa useimmiten niin, että potentiaaliset paluumuuttajat viettävät vain lomansa synnyinseudullaan. Yrittämisen ja yrityksen perustamisen kytkeminen maallemuuttoon on vaikeaa, koska tarvittavaa tietoa ei ole saatavilla, se on pirstaleista eivätkä muuttajat osaa etsiä sitä oikeista paikoista.

Storhammarin ja Virkkalan (2003) maaseutuyritysten innovaatioprosesseja käsittelevän tutkimuksen mukaan sijaintipaikasta riippumaton toiminta korostaa muiden tekijöiden kuten asuinpaikan merkitystä, mikä avaa mahdollisuuksia monenlaisille sijainneille. Perinteisten sijaintitekijöiden tilalle on kuitenkin tullut suuntautuminen erilaisiin ympäristö- ja palvelutekijöihin ("amenity orientation"). Tällaisia tekijöitä ovat ympäris-

tön laatu sekä palvelujen ja asuntojen tarjonta. Ne vaikuttavat työvoiman saatavuuteen ja viihtyvyyteen. Alueet kilpailevatkin yhä useammin juuri näillä tekijöillä.

Maaseutuyritysten innovaatioita tutkineet Alarinta (1998) sekä North ja Smallbone (2000) painottavat niitä maaseutuympäristön mahdollisuuksia, joita muut ympäristöt eivät tarjoa innovaatiotoiminnalle. Nämä tekijät liittyvät paikalliseen kulttuuriin, ympäristöön ja raaka-aineisiin.

Kaupunkien läheisen maaseudun kunnat pystyivät omilla toimenpiteillään vaikuttamaan vetovoimaisuuteensa selvästi enemmän kuin ydinmaaseudun tai harvaan asutun maaseudun kunnat, jotka tarvitsevat usein ulkopuolista tukea muodossa tai toisessa. Tohmon ym. mukaan syrjäseutujen kehittämisessä ei voida jättäytyä yhden kortin varaan ja korostaa esimerkiksi henkilökohtaisten tukien ja etujen käyttöönottoa tai teollistamista. Keinovalikoiman on oltava monipuolinen. Henkilökohtaisten tukimuotojen ohella muita painopistealueita voisivat olla esimerkiksi etätyö, puutarhanviljely, käsityöammattien harjoittaminen, kotimainen energiantuotanto, mekaaninen puunjalostus, elintarvikkeiden jatkojalostus, vapaa-ajan aktiviteettien lisääntyminen, maaseutumatkailu, itsensä työllistäminen (yrittäjäyys), eläkeläiset, hoitopalvelut sekä palvelukysynnän lisääntyminen. (Tohmo et al. 2001, 77.) Kunnilla on jo nyt mahdollisuus maksaa opettajille, lastentarhanopettajille ja lääkäreille nykyistä parempaa palkkaa tai tarjota muita etuja, mutta näiden vaikutuksia osaavien ihmisten saamiseksi maaseudulle ei ole juurikaan tutkittu.

Vanhusten kotona asumisen tukeminen on yksi nopeimmin kasvava palveluala. Nämä ns. hyvinvoinnin tukipalvelut tulevat tarjoamaan myös maaseudulla runsaasti työmahdollisuuksia. Yksityisten palveluntuottajien olisi mahdollista tarjota mm. kuljetus- ja ateriapalveluja, kiinteistön huoltoa, omaishoidon lomitusta ja turvapalveluja. Myös kuntien ostopalvelujen lisääminen tilaaja-tuottajamallin kautta loisi uusia toimintamahdollisuuksia etenkin sosiaali- ja terveystaloukselle.

Maaseudulla tarvitaan monialayrittäjiä, jotka voisivat ennakkoluulottomasti yhdistellä pienyrittäjyyteen liittyviä ammatteja tyyliin ”kukkakauppa–grilli–hautaussektorit”. Maaseudun palveluyritykset ovat yhä useammin osavuotisesti toimivia sesonkiyrityksiä, joiden omistajat tekevät jotain muuta sinä aikana, jolloin yrityksen palvelujen kysyntä on vähäistä. Maaseudulle on syntynyt viime vuosina eri tyyppisiä yrityskyliä etenkin matkailun ja kaupan alalle (Hautamäki, 2006). Hautamäen mukaan maaseudulta haetaan entistä enemmän elämyksiä, vapaa-ajanviettomahdollisuuksia sekä luonto- ja kulttuuri-kohteita. Palvelut sen sijaan voidaan hakea kaukaakin, koska ihmisten liikkumismahdollisuudet ovat parantuneet. Hautamäki mainitsee onnistuneista kulttuurimatkaileukohteista Fiskarsin käsityöläis- ja taiteilijakylän, Kolin ja Punkaharjun luontomatkaileukohteet, Alahärmän PowerPark-vapaa-ajankeskuksen ja Jämin matkailukeskuksen. Pohjan kunnan vetovoimaisuudessa Fiskarsin merkitys näkyykin hyvin selvästi. Mäntyharjun vetovoimaisuudessa puolestaan korostuu kulttuuritarjonta.

Tietoteknologian kehittyminen ja tietoteknisin välinein tehtävän työn yleistyminen tarjoavat mahdollisuuksia monipuolistaa maaseudun elinkeinorakennetta. Odotuksia asetetaan hajauttamiselle kaupunkien ja keskusten ulkopuolelle. Tämän toivotaan synnyttävän ja tarjoavan uusia työtilaisuuksia maaseudulla ja luovan koulutetuille henkilöille mahdollisuuksia yhdistää asuminen maaseutuympäristössä työskentelyyn tietoyrityksessä. (Tietoyritysten hajauttaminen maaseudulle, 2003.)

Valtakarin mukaan ongelmallisiin aluetyyppeihin ja alkeelliseen perustuva eurooppalainen tapa jäsentää maaseutualueita ja määrittää tältä pohjalta kehittämis- ja tukialuejakoja näyttää johtaneen tilanteeseen, jossa ohjelmallisen kehittämisen lähtökohdana on luoda maahan hallinnollisin ja tilastollisin keinoin mahdollisimman heikkoja, tukikelpoisia alueyksiköitä. Liiallinen sitoutuminen alueen ulkopuolelta ohjautuvaan rahoitukseen voi pahimmillaan johtaa lyhytnäköiseen, taloudellista edunvalvontaa painottavaan passiiviseen suunnitteluun, jossa panostetaan vain sellaisiin kehittämistoimiin, joihin on luvassa ulkopuolista rahoitusta. Tällainen päätösvallan

siirtäminen alueen ulkopuolelle sotii pahasti omaehtoiseen kehittämiseen tähtäävien periaatteiden kanssa. (Valtakari 1999, 166–201.)

Etätyön tukeminen, rakennustoimintaan liittyvien palvelujen edistäminen, vanhusten kotona asumisen tukeminen, kesäasukkaiden lisääntyvä palvelukysyntä, uudet moniyrittäjäkonseptit sekä sirpaleisten pienyritysten resurssien yhdistäminen ovat työllisyyteen liittyvä potentiaali, jonka tehokkaampi hyödyntäminen kohentaisi maaseudun mahdollisuuksia.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET JA SUOSITUKSET

Suomessa maaseutupoliittiset ohjelmat ja maaseudun asuttuna pitämiseen tähtäävät toimenpiteet näyttävät tuottavan tulosta. Pääministeri Vanhasen hallitus on kirjannut ohjelmaansa (2003) alueellisen, sosiaalisen ja taloudellisen tasa-arvon edistämisen, jonka tavoitteena on mm. muuttoliikkeen ja väestörakenteen tasapainottaminen, palvelurakenteen sekä kunnallisten peruspalvelujen järjestämisen turvaaminen tasapuolisesti. Poliitiikkaohjelmien toteuttamista tukevat myös ihmisten asenteet maaseutua kohtaan. Suomalaisten asumispreferenssien suuntautumista kuvaa hyvin EVA:n asennetutkimuksen tulos, jonka mukaan enemmistö vastaajista (68 %) asuisi mielellään maaseudulla, jos se olisi mahdollista työn vuoksi (Haikonen ja Kiljunen 2003, 313). Suomalaisten arvoissa on tapahtunut vuodesta 1994 lähtien pehmenemistä, mikä näkyy myös lisääntyneenä maaseutumaisen asumisen arvostuksena (EVA 2001, 91).

Maassamuutto eli kunnasta toiseen tapahtuva maan sisäinen muuttoliike on jo nyt ja etenkin tulevaisuudessa pienten kuntien elinehto riippumatta siitä, miten kunnallishallinto tulevaisuudessa järjestetään. Jos asukasrakenne on vinoutunut niin, että jo lähes puolet väestöstä on eläkeläisiä, ei kunnalla ole mahdollisuuksia selviytyä tehtävistään ilman positiivisen nettomuuton muuttoliikettä. Muuttovoiton pitää lisäksi nuorentaa väestön ikärakennetta. Maaseudun elinvoimaisuuden ja vetovoimaisuuden kasvua tukevat asuinpaikan valinnan lisääntynyt vapaus ja maaseutumaisen asuinympäristön arvostuksen kasvu sekä **yksilölliset elämäntavat**. Vetovoimaisuutta voitaisiin lisätä vielä uusien **palveluratkaisujen ja työmahdollisuuksien** sekä **etenkin asumista tukevien toimenpiteiden** kehittelyllä.

Muuton suuntautumiseen liittyviä arvostuksia tutkittaessa on esitetty, että teollisuusyhteiskunnissa ollaan siirtymässä materiaalisista postmateriaalisiin arvostuksiin. Tällöin materiaalisten tarpeiden ollessa tyydytetyt pyritään tyydyttämään ei materiaalisia tarpeita. Muuttotapahtuman yhteydessä kiinnitetään entistä enemmän huomiota elämänlaatuun, ympäristöön, identiteettiin ja juurtumiseen. Myös liikkumisen helpottuminen ja tietoyhteiskunnan kehittyminen ovat vaikuttaneet erilaisten **yksilöllisten elämäntapojen** muotoutumiseen sekä muuttovirtojen rakentumiseen. Suurin osa Suomen kaupunkilaisista on vielä ensi polven kaupunkilaisia. Kaupunkilaisten tunnesiteet ovat vielä näin ollen heikkoja ja kaupunkien väestö vaihtuu vielä vilkkaasti, mikä osaltaan viivyttää traditioiden syntyä. Kun lapsuuden fyysisen ympäristön on havaittu vaikuttavan merkittävästi aikuisiän asuinympäristön valintaan ja muuttoaikeiden suuntautumiseen, lisääntyvät muutot kaupungeista maaseudulle etenkin suurten ikäluokkien tullessa lähivuosina eläkeikään.

Muuttovirtoihin liittyy piirteitä, jotka muuttavat eri kunta- ja asuinalueityyppien väestön rakenteita vähitellen. Lähtöalueeltaan erilaiset (paikallinen, alueellinen, valtakunnallinen) muuttovirrat eroavat luonteeltaan ja rakenteeltaan toisistaan. Myös eri tyyppiset alueet houkuttelevat eri muuttovirtoja differoivasti siten, että vetovoimatekijöihin voidaan lukea työmarkkinamuuttajien lisäksi alueelliset laatutekijät. Liikenne- ja tietoliikenneyhteyksien parantuminen vaikuttaa tämänkin tutkimushankkeen tuloksien mukaan niin, että alueellisten vetovoimatekijöiden merkitys korostuu. Muuttajat valitsevat viihtyisämmän ja elämäntapaansa sopivamman asuinpaikan työmatkoihin käytetyn ajan ja rahan kustannuksella.

Maallemuuttoa suunnittelevien kannattaa ennen muuttoaan listata omat elämäntapansa, arvostuksensa ja tarpeensa sekä vertailla niitä muuton kohdealueen fyysiseen ja sosiaaliseen asuinympäristöön, työmahdollisuuksiin, asumiskustannuksiin, palveluihin sekä liikkumismahdollisuuksiin ja -kustannuksiin. Elämäntilanteiden lisäksi elämäntavat muodostavatkin muuttoliikkeen ymmärtämisen kannalta tärkeitä kokonaisuuksia. Usein erilaisiin elämäntilanteisiin liittyvät erilaiset elämäntavat vaikuttavat asuinpaikan valintaan ja asuinalueelle kiinnittymiseen (vrt. Aho ja Ilola 2002, 120). Lapsiperheen

kasvava tilantarve suuntaa muuttoa eri tavalla kuin ekologisen elämäntavan tai terveysliikunnan harrastaminen. Maallemuuttajien elämäntapa ja siihen sisältyvät arvostukset vaikuttavat ensisijaisesti asuin ympäristön valintaan, mutta tämän jälkeen asuin ympäristö muokkaa elämäntapaa ja vaikuttaa elämässä tärkeiksi koettuihin asioihin. Maaseudulle muuttaminen ilman pelkkiin mielikuviin perustuvia ennakkokäsityksiä helpottaa sopeutumista ja tuottaa vähemmän pettymyksiä. Se on eräänlainen turvakeino oman sopeutumisen helpottamiseksi. Vääränlaiset ennakkokäsitykset esimerkiksi idyllisestä maaseudusta tai maaseudun yhteisöllisyydestä saattavat osoittautua epärealistisiksi ja aiheuttaa pettymyksen. Idealismi ja kokemattomuus ovat pahin yhdistelmä nostamaan todennäköisyyttä, että maallemuutto on väärä valinta.

Maallemuuttajat arvostivat eniten omaa rauhaa ja vapautta sekä sosiaalisia suhteita. Näiden asioiden merkitys korostui kaupunkien läheisen maaseudun haja-asutusalueille muuttaneiden arvostuksissa. Kaupungin läheisen maaseudun ja ydinmaaseudun taajamiin muuttaneiden arvoissa korostui työn merkitys. Myös palveluja tai tapahtumarikasta elämää arvostavat muuttivat taajamiin enemmän kuin haja-asutusalueille. Ystävien ja perhe-elämän merkitys korostui jossain määrin enemmän haja-asutusalueille kuin taajamiin muuttaneiden arvoissa.

Oman rauhan ja vapauden arvostus toteutui parhaiten kaupunkien läheisen maaseudun haja-asutusalueilla. Oma rauha ja vapautta tavoittelevat pystyivät saavuttamaan nämä myös muilla haja-asutusalueilla selvästi paremmin kuin taajamissa. Tapahtumarikkaaseen elämään asetetut odotukset täyttyivät jonkin verran paremmin kaupungin läheisen maaseudun ja ydinmaaseudun haja-asutusalueilla kuin muualla. Työtä arvostavien toiveet toteutuivat jossain määrin kaikilla maaseutusalueilla, joskin parhaiten kaupunkien läheisen ja harvaan asutun maaseudun haja-asutusalueilla ja ydinmaaseudun taajamissa. Hyviä palveluja arvostavat löysivät niitä parhaiten kaupungin läheisen ja ydinmaaseudun taajamista. Yhteiskunnallisia vaikutusmahdollisuuksia arvostavat näyttivät saavuttavan tavoitteensa ydinmaaseudun haja-asutusalueita lukuun ottamatta kaikilla asuinalueilla. *Maaseudulle muuttoa suunnittelevan kannattaakin ennen muuttoa selvittää perusteellisesti, vastaako kohdealue hänen arvomaailmaansa ja tarpeitaan ja miten paljon arvot joustavat asuin ympäristön myötä.*

Lyhytmatkaisessa asuntonuotossa henkilön kokemuksilla tai mielikuvilla tietystä paikasta on merkitystä muuttopäätöksen syntyyn. Pitkän matkan muutoissa ihmisillä on usein vähemmän henkilökohtaisia kokemuksia muuton kohdealueesta. Tiedon puutetta pyritään kompensoimaan välillisellä tiedolla, jota saadaan tiedotusvälineiden lisäksi jo muuttaneilta tai potentiaalisilta muuttajilta. Huolestuttavaa maallemuuttajien saamassa uutta asuin kuntaa koskevassa ennakkotiedossa oli sen vaihteleva luotettavuus. Peräti noin 60 prosenttia oli saanut TE-keskuksista ja maaseutuneuvonnasta tietoa, joka muuttaneiden mielestä ei vastannut heidän myöhempiä kokemuksiaan. *Viranomaisten tulisikin tehostaa ja keskittää maallemuuttoon liittyvää tiedotustoimintaa niin, että maallemuuttoon liittyvää oikeaa ja ajantasaista tietoa on riittävästi tarjolla ja että muuttoa suunnittelevat myös ymmärtäisivät tiedon oikein.*

Palvelujen käyttö ja käyttömahdollisuudet liittyvät suoraan maaseudun tuleviin **työmahdollisuuksiin**. Etenkin ikärakenteen voimakas muutos lisää sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntää samanaikaisesti, kun kuntien omat resurssit niiden tuottamiseen vähenevät. Myös kesäasukkaiden pidentyvä lomailu ja kaupungeista maaseudulle muuttavat kaupunkipalveluihin tottuneet vakituiset asukkaat luovat uutta palvelukysyntää.

Palvelujen käyttömahdollisuudet vaihtelivat riippuen muuton kohdealueesta ja kotitaloustyypistä. Kaupungin läheisyyteen muuttaneet turvautuivat useammin kuin ydinmaaseudulle tai harvaan asutulle maaseudulle muuttaneet naapurikuntien palvelutarjontaan. Harvaan asutulle maaseudulle muuttaneet käyttivät melkein aina sekä yksityisiä että julkisia palveluja omassa kunnassaan, jos niitä oli saatavilla.

Kotitalouksien tarpeet sanelivat sen, miten palvelutaso vaikutti alueelliseen kiinnittymiseen. Jatkomuuttoaikeet kasvoivat, jos palvelutarjonta ei vastannut kotitalouden tarpeita. Maaseudun taajamiin muuttaneilla oli yleensä enemmän palvelutarpeita ja myös suurempia odotuksia palvelutarjonnasta kuin haja-asutusalueille muuttaneilla. Peruspalvelujen lisäksi hyvät vapaa-ajan palvelut lisäsivät etenkin lapsiperheiden ja lapsettomien parien viihtymistä uudella asuinalueella. Maaseudun palveluverkon monipuolistaminen voisi tapahtua nykyistä palveluverkkoa muokkaamalla.

Kunta- ja palvelurakennemuutoksen yhteydessä ei kuntalaisten ts. palvelujen käyttäjien ja rahoittajien näkemyksiä ja tarpeita ole tutkittu juuri lainkaan. Aiempien palveluja käsittelevien tutkimusten mukaan kuntalaiset ovat valmiita maksamaan korkeampaa kunnallisveroa saadakseen laadukkaita palveluja. KuntaSuomi 2004 tutkimuksen mukaan kuntapalveluiden toimivuus on kuntalaisille tärkeämpää kuin kunnallisveroprosentin korkeus (Hankonen 2005, 15). Erilaiset yhdistelmäpalvelut, liikkuvat palvelut ja palvelujen osittainen sähköistäminen sekä siihen liittyvä laajakaistaverkko voivat ainakin osittain korvata maaseudun harvenneen perinteisen palveluverkon. Kyläkaupoista voitaisiin kehittää monitoimikeskuksia, joissa olisi tarjolla oheispalveluja. Osa apteekkipalveluista, asiamiesposti, mökkitalkkari ja parturikampaamopalvelut lisäsivät sekä kaupan että kylän elinvoimaa etenkin pitkien etäisyyksien maaseudulla. Uusia liikenneratkaisuja on kehitettävä niille, joilla oma auto ei voi korvata heikentyneitä julkisia liikenneyhteyksiä.

Seutuyhteistyölle näyttäisi olevan hyvin vahva sosiaalinen tilaus. Enemmistö kuntalaisista kannattaa kuntien välistä yhteistyötä etenkin haja-asutusalueilla (Kytö et al. 2003, 100–101). *Maaseutumaisten alueiden seutuyhteistyön kehittämien onkin kunta- ja palvelurakennemuutoksen ohella maaseudun vetovoimaisuuden lisäämisen tärkeimpiä hankkeita.* Maaseudun kuntien tulee hakea tukea kehittämistyöhön alueidensa yrityksiltä ja kolmannelta sektorilta, koska maaseutukuntien resurssit eivät yksin riitä laadukkaaseen seudulliseen kehittämistyöhön. Suomessa maaseudun voimavarojen kokoamisessa käytetty toimintaryhmätyö (esim. Kuntalehti 3/2006) tarjoaa myös maallemuuttajille hyvän foorumin tuoda esille maaseudun kehittämiseen liittyviä hankkeita tai ideoita. *Sosiaali- ja terveyspalvelujen kysyntä kasvaa voimakkaasti etenkin ikärakenteeltaan nopeasti vanhenevissa kunnissa. Kuntien tuleekin lisätä ostopalvelujen käyttöä silloin, kun kunnalla ei ole resursseja ko. palvelujen riittävään tuotantoon.*

Maaseudun jako taajamiin ja haja-asutusalueisiin näyttäisi olevan maallemuuttajan kannalta tärkeämpi kuin maaseudun kolmijako kaupungin läheiseen maaseutuun, ydinmaaseutuun ja harvaan asuttuun maaseutuun. Tutkimustulosten mukaan kotitalouden arjen toiminnan kannalta asuinalueityyppi on ratkaisevampi kuin kuntatyyppi. Kunnan keskustaajaman tuntumassa asuvat kotitaloudet ovat aivan toisenlaisessa asemassa palvelujen saatavuuden suhteen kuin saman kunnan reuna-alueilla asuvat taloudet. Jälkimmäisillä saattaa yhteys naapurikuntaan olla toimivampi ja luontevampi kuin oman kunnan keskustaajaman. *Kuntien tai alueiden tulisi profiloitua markkinoinnissaan nykyistä omaperäisemmin ja rehellisemmin. Esimerkiksi seutukuntien yksittäiset kunnat voisivat erikoistua jonkun tietyn muuttajaryhmän tarvitsemiin palveluihin. Tällaisia profiloitumisen kohderyhmiä voisivat olla eläkeläiset, yrittäjät, lapsiperheet, paluumuuttajat yms.*

Muuttoliike merkitsee asukkaiden verotulojen ja ostovoiman uusjaon lisäksi myös palvelujen kysynnän siirtymistä ja palvelutarpeiden alueellista eriytymistä. Yksityisten ja julkisten palvelujen karsinta ja keskittyminen johtavat osaltaan demokratiavajeeseen siellä, missä palveluja ei enää ole. Keskittymiskehityksen mukanaan tuomaa asiointimatkojen kasvu voitaisiin kompensoida yhdistämällä kaupallisia ja julkisia palveluja nykyistä enemmän. *Yhteispalvelupisteiden ideaa tulisi laajentaa kehittämällä kuntien tai seutukuntien omista tarpeista ja mahdollisuuksista lähteviä monipalvelukeskuksia tai -taloja, jotka haja-asutusalueilla voisivat sijoittua esimerkiksi*

päivittäistavarakauppojen yhteyteen sekä toimiviin tai lakkautettuihin kyläkouluihin. Palvelujen toiminnallisten ominaisuuksien perusteella voitaisiin yhdistellä eri palveluita myös terveyskeskusten ja kunnanvirastojen yhteyteen. Kuitenkin paikalliset olot ja asukkaiden tarpeet sekä toimintatavat viime kädessä sanelevat palvelujen sijoittamisen. Palvelujen uudelleen organisointi kunta- ja palvelurakennemuutosten yhteydessä vaatii nykyistä perusteellisempaa tutkimusta, jossa huomioidaan alueiden erilaisuus ja asukkaiden elämäntapojen monimuotoistuminen.

Kaupunkiin suuntautuvaa muuttoliikettä kuvaa pyrkimys elintason kohottamiseen. Maaseudulle ja etenkin kaupunkien läheiselle maaseudulle muutetaan useimmiten elämänlaadun kohottamiseksi. Muuttoa ydinmaaseudulle tai harvaan asutulle maaseudulle motivoivat useat tekijät. Lapin vetovoimaa tutkineiden Ahon ja Ilojan (2002) mukaan etelässä ja pohjoisessa on omat kaupunki- ja maaseutuihmisiensä eikä ”kasvukeskushakuisuus” ole ainakaan ammattiosajien asenteissa hallitseva piirre. Myös reuna-alueilla on vielä runsaasti alueeseen sitoutunutta hyvin koulutettua väestöä, joka on tärkein potentiaali alueellisesti tasapainoiseen kehitykseen. Ilman kohtuullisia **työmahdollisuuksia** tämä potentiaali tulee väijäämättömästi ajan mittaan vähenemään.

Kun yritysten niin kuin asukkaidenkin vapausasteet valita sijainti-/asuinpaikkansa ovat kasvaneet, näyttää yritystoiminnassa olevan menossa keskittyminen yhä suurempiin yksiköihin ja yhä harvempiin paikkoihin. Viimeaikainen kehitys on kohdellut erityisen kovakouraisesti maaseutualueita (esim. UPM/Viiala ja Exel/Mäntyharju) tai maaseutumaisia pikkukaupunkeja (esim. UPM/Kuusankoski, Perel/Joensuu). Useimmiten yhteinen tekijä maaseudun työpaikkojen häviämislle löytyy globalisaatiosta ja liikkuvan pääoman mukanaan tuomasta lyhytaikaisesta voiton tavoittelusta. Maaseutukunnat ovat kilpailutilanteessa joutuneet usein tarjoamaan huomattavasti parempia etuuksia alueelleen sijoittuvalle yritystoiminnalle kuin kaupungit. Nykyinen epävarmuustilanne johtaa väistämättä siihen, että kunnat suhtautuvat entistä varovaisemmin entisenlaiseen tukipolitiikkaan. Tämä voisi puolestaan tarjota kunnille tilaisuuden siirtyä yritysten tukemisesta asumisen tukemiseen. *Panostaminen viihtyisään ympäristöön ja palveluihin voi tuottaa uusien asukkaiden maksamina veroina paremmin kuin perinteiset, yhä riskialttiimmat yritystuet. Myös panostaminen paikalliseen kulttuuriin, ympäristöön ja raaka-aineisiin pohjautuvaan pienyritystoimintaan luo pysyvämpiä työpaikkoja kuin paikkaan sitoutumattoman, globaalin yritystoiminnan tukeminen. Toisaalta kuntien yhdistyminen suuremmiksi kokonaisuuksiksi tekisi niistä vahvempia yritystoiminnasta EU:n alueiden kanssa tasavertaisesti kilpailevia yksiköitä.*

Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat näyttäisivät tulevaisuudessaakin konkretisoituvan muuttovirroiksi maaseudulle. Virtasen (2003) koko maan muuttovirtoja käsitelleessä tutkimuksessa, joka edusti 3,2 miljoonaa suomalaista, maaseudulla olisi halunnut asua noin 220 000 ihmistä enemmän kuin siellä tutkimushetkellä asui. Tästä määrästä tosin vain kymmenes kuvitteli asuvansa kymmenen vuoden kuluttua maalla. Määrä kasvaa huomattavasti, jos muuttamista ehkäisevät rajoitteet vähenevät.

Maaseudulle muuttaminen on kuitenkin vain yksi vaihtoehto erilaisille **maalla asumisen** vaihtoehdoille. Maalle muuttaminen ei nykyään enää välttämättä tarkoita pysyvää tai lopullista muuttoa sinne. Lapsiperhe voi entistä helpommin muuttaa maaseudulle määräajaksi esimerkiksi silloin, kun lapset ovat pieniä ja tilantarve on suurin. Kesäasukkaat voivat entistä helpommin muuttaa kesäasuntonsa talviasuttavaksi, jolloin kakkosasumisen mahdollisuudet kasvavat ja mökillä vietetty aika lisääntyy. Tuoreen mökkitutkimuksen (Pitkänen ja Kokki 2005) mukaan kakkosasumisen potentiaali muodostuu niistä kesäasukkaista, jotka haluavat lisätä oleskeluaan vapaa-ajan asunnolla. Mökinomistajista näitä oli noin 38 prosenttia. Kakkosasumisen potentiaalinen muuttaminen todelliseksi kakkosasumiseksi on paljolti kiinni siitä, miten mökkikunnat

pystyvät turvaamaan palvelut myös vapaa-ajan asukkailleen. Vapaa-ajan asukkaat toivovat etenkin terveyspalveluja ja laaja-kaistayhteyksiä (emt., 192–193).

Aivan oma ryhmänsä ovat eläkeikää lähestyvät ensimmäisen polven kaupunkilaiset. Heidän kuolematon haaveensa on ollut paluu kotiseudulle, josta ”suuri muutto” pakotti heidät työn perässä kaupunkiin. Suuri osa sotien jälkeen 1940 ja 1950-luvulla maalla syntyneistä ikäluokista muutti kaupunkiin aikuisiässä. Nyt osa tästä pääasiassa suuriin ikäluokkiin kuuluvasta sukupolvesta on todennäköisesti toteuttamassa ainakin osittain paluuhaaveensa. Kesäasuminen muuttuikin pysyvämmäksi asumismuodoksi pienempään vaihdetun kaupunkiasunnon jäädessä talvikuukausiin ajoittuvan kulttuurimatkailun tukikohdaksi. Tässä tutkimushankkeessa on nähtävissä näiden ensimmäisten paluumuuttajien suunnistaminen synnyinsijoilleen. Kyselyyn vastanneista noin kolmannes oli paluumuuttajia. Jos kunnat pystyvät vastaamaan paluumuuttajien ja kesäasukkaiden tarpeisiin, avautuu useille kunnille mahdollisuus kääntää muuttoliike edukseen. *Erilaiset hankkeet, jotka tähtäävät maaseudun asumismahdollisuuksien kehittämiseen ja uusien asukkaiden hankkimiseen ovat tärkeimpiä maaseudun elinvoimaisuutta edistäviä toimenpiteitä. Kuntien tulisikin ryhtyä valmistelemaan strategioita, joilla ne pystyvät vastaamaan paluumuuton ja pitenevän kesämökkikauden haasteisiin.*

Suurin asumismahdollisuuksien tukemiseen liittyvistä toimista voitaisiin hoitaa kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyönä, joka on mahdollista resursseja lisäämättä. Asumisen tukemiseksi ei tarvita suuria investointeja, vaan esimerkiksi maallemuuttoa voidaan edistää jo olevassa olevia toimintamuotoja ja -tapoja tehostamalla ja kehittämällä. Maaseutuasumisen kysyntää voidaan lisätä asumismahdollisuuksien tehokkaammalla markkinoinnilla, mainonnalla ja mediatiedottamisella. Markkinointia voidaan tehostaa myös toimimalla yhteistyössä yritysten, kunnan muiden hankkeiden ja hallintokuntien kanssa, järjestämällä omia markkinointitilaisuuksia sekä osallistumalla tapahtumiin ja messuille.

Maaseutuasumisen tarjonnan lisäämiseksi tulisi kartoittaa yksityinen tontti-, asunto- ja kiinteistötarjonta sekä vuokra-asuntojen tarjonta. Se voitaisiin tehdä kyläyhdistysten tai järjestöjen avustuksella. Tarjonnan lisäämisessä voidaan hyödyntää myös paikallislehtiä, paikallisia tapahtumia ja suoria yhteydenottoja esimerkiksi maanomistajiin. Kuntien kannattaisi myös tehostaa ja yksinkertaistaa kaavoitus- ja rakennuslupakäytäntöjään. Myös rakennustoimintaan liittyvien palvelujen edistäminen on erittäin tärkeää kaiken tyyppisillä maaseutualueilla.

Asumiseen liittyvien asioiden keskittäminen kunnassa samalle luukulle ja henkilökohtainen palvelu helpottavat paljon uusien asukkaiden asiointia. Palvelun saaminen heti joko puhelimitse, Internetin kautta tai henkilökohtaisen käynnin yhteydessä on myös tärkeää. Asiakkaan tarpeiden kartoittaminen ensimmäisen yhteydenoton tapahtuessa ja asiakassuhteen aktiivinen hoitaminen luovat positiivisen vastaanottoilmapiirin. Asumista tukevien välineiden käyttöä tulee tehostaa keräämällä asiaan liittyvää tilasto- ym. tietoa, jota voidaan hyödyntää esimerkiksi kuntien kotisivuilla esitteiden karttojen yms. teossa. Internetin tarjoamia mahdollisuuksia tulisi käyttää tehokkaammin esimerkiksi esittelemällä kattavammin ja monipuolisemmin sekä kuntien että yksityisten maanomistajien tontteja, asuntoja, kiinteistöjä ja vuokra-asuntoja kuntien kotisivuilla.

Maailmanlaajuinen ympäristökriisi on herättänyt tietoisuuden siitä, että suurelta osalta juuri kaupunkien asukkaiden elämäntyyli johtaa ympäristön huononemiseen sekä globaalisti että paikallisesti (kasvihuoneilmiö, otsonikerroksen oheneminen, myrkylliset jätteet, saastepäästöt, tieliikenne, melu ym). Tulevaisuudessa maaseutu voi taidolla kehitettynä profiloitua korkean elämänlaadun, puhtaan ympäristön ja kestävien elintyylien työssijana. Maaseudulla on yhteiskunnallisia ja taloudellisia ongelmia, jotka kärjistyvät edelleen. Maaltamuutto, väestön vanheneminen, talouden heikkeneminen ja teollisuuden

rakenteen vanhakantaisuus ovat ongelmia, joihin on tartuttava maaseutualueiden elinvoimaisuuden takaamiseksi. (Heinonen 2001)

LÄHDELUETTELO

- Aaltonen P (1991) *Pendelöinti osana kaupungistumiskehitystä*. Tampereen yliopisto, aluetieteen laitos, tutkimuksia B 61.
- Aho S, Ilola H (2002) *Hyvien osajien aluepreferenssit ja liikkuvuus*. Lapin vetovoima – tutkimusprojektin raportti. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 39. Rovaniemi.
- Aho S, Ilola H (2004) *Maaseutu suomalaisten asenteissa, toiveissa ja kokemuksissa*. Lapin yliopiston kauppatieteiden ja matkailun tiedekunnan julkaisuja B. Tutkimusraportteja ja selvityksiä 2. Rovaniemi.
- Airaksinen T (2003) *Tekniikan suuret kertomukset: filosofinen raportti*. Otava. Helsinki.
- Alarinta J (1998) *Maaseutu innovatiivisena ympäristönä. Verkostot paikallisen elinkeinopolitiikan toteuttajina*. Helsingin yliopiston maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus
- Allardt E (1993) *Suomi vuonna 2020. Visioita kansakunnan tulevaisuudesta*. Valtioneuvoston julkaisuja no 4, 1993.
- Allas A (1991) *Kaupungin imago – kaupunkilaisten kokema todellisuus ympäristöstään*. Teoksessa Marjomaa I & Nykyri J (toim.) Pohjolan kansainvälinen kaupunki. Kaupunkikulttuurin ulottuvuuksia alkavalle vuosituannelle. Oulun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja 13.
- Bauman Z (2002) *Notkea moderni*. vastapaino. Tampere.
- Elomaa-Vehteristo (1998) *Saimme punaisen tuvan ja perunamaan – onnea ja epäonnea maallemuuttaja päiväkirjasta*. Maaseudun uusi aika 1/98.
- EVA (1997) *Menestyksen eväät*. Raportti suomalaisten asenteista 1997. Helsinki.
- EVA (2001) *Eri-laisuus Suomessa*. Raportti suomalaisten asenteista 2001. Helsinki.
- Florida R (2002) *The Rise of the Creative Class – and how it's transforming work, leisure, communality and everyday life*. Basic Books. New York.
- Giddens A (1979) *Central Problem in Social Theory*. University of California Press. Berkeley.
- Giddens A (1981) *A Critique of Contemporary Historical Materialism*. Macmillan. London.
- Giddens A (1984) *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*. Polity Press. Cambridge.
- Giddens A (1987) *Social Theory and Modern Society*. Basil Blackwell. Oxford.
- Haikonen J, Kiljunen P (2003) *Mitä mieltä suomalainen? EVAn asennetutkimuksien kertomaa vuosilta 1984–2003*. EVA raportti. Helsinki.
- Hakanen M (1993) *Asuinympäristö ja kestävä kehitys*. Periaatteita ja käytäntöjä. Selvitys 6/1993. Ympäristöministeriö. Kaavoitus- ja rakennusosasto. Painatuskeskus. Helsinki.
- Hankonen R (2005) *Kuntalaiset ovat palvelujen puolella*. Kuntalehti Kunta 10/2005
- Hanson S, Pratt G (1988) *Reconceptualizing the Links between Home and Work in Urban Geography*. Economic Geography 64 (1).
- Hautamäki L (2000) *Maaseudun menestyjät. Yritykset kehityksen vetureina*. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut Nro 23.
- Hautamäki L (2006) *Yrityskylät muuttavat maaseutua*. Vieraskynä, Helsingin Sanomat 31.12.2006.
- Heikkinen T, Hirvonen J, Maijala O (2003) *Tarjolla maaseutu. Tutkimus maallemuuton tarjonnan toimijoista ja maallemuuttajamielikuvista*. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 85. Espoo.
- Heinonen S (2001) *Uudet suunnat maaseudun tulevaisuudelle*. Tulevaisuuden tutkimuksen seura. Tulevaisuussarja 7. Yliopistopaino. Helsinki.

- Himanen V, Kasanen P, Lehto M (1996) *Tiedon siirtää vähemmällä – työhön liittyvän henkilöliikenteen energiankulutuksen vähentäminen*. Linkki. Kuluttajien käyttäytyminen ja energiansäästön tutkimusohjelma, julkaisu 10/1996. Helsinki.
- Häkkinen I (2000) *Muuttopäätös ja aluevalinta* Suomen sisäisessä muuttoliikkeessä. Tutkimuksia 65. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. Helsinki.
- Högbacka R (2003) *Naisten muuttuvat elämänmuodot maaseudulla*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 947. Hakapaino Oy. Helsinki.
- Kainulainen K (1992) Maaseudun paikallisuus – sosiaalinen alueellisena tutkimuskohteena. Tapaustutkimus Kymen läänissä. *Terra* 104 (4).
- Kantanen K (1991) *Takaisin kotiseudulle. Tutkimus paluumuuton merkityksestä ja mahdollisuuksista maaseudun erilaistumisprosessissa*. Joensuun yliopisto, Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja N:o 97. Joensuu.
- Karjalainen E (1986) *Muuttoliike ja sen vaikutukset Kuhmon alueelliseen väestönkehitykseen 1959–84*. Pohjois-Suomen tutkimuslaitos B 6. Väitöskirja. Oulun yliopisto. Oulu.
- Karjalainen E (1989) *Migration and Regional Development in the Rural Conmmunes of Kainuu*. Finland in 1980–1985. Oulun yliopiston maantieteen laitoksen julkaisuja 111. Oulu.
- Knuuti L (1995) *Elämäntyyleistä kaupungeissa*. Teoksessa Kaupunki kohtauspaikkana. Toim. Shulman H & Kanninen V. Teknillinen korkeakoulu. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus, julkaisu C 33. Espoo.
- Korkiasaari J, Söderling I (1994) *Muuttoliike*. Teoksessa Koskinen S, Martelin T, Notkola I-L, Notkola V, Pitkänen K (toim.) Suomen väestö. Gaudeamus. Hämeenlinna.
- Kuntalehti (2006) *Toimintaryhmätyö – tärkeä osa kuntien maaseudun kehitystyötä*. Kuntalehti Kunta 3/2006.
- Kytö H (1998) *Muuttajan muuttuvat motiivit eräissä suomalaisissa kaupungeissa 1980- ja 1990-luvuilla*. Muuttoaiheet hyvinvointiteoreettisesta näkökulmasta. Väitöskirja. Suomen Kuntaliitto. ACTA 1998:100. Helsinki.
- Kytö H, Aatola L (2006) *Muuttuva maallemuuttaja. Maallemuuttajan elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset*. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 3:2006.
- Kytö H, Aatola , Lehtinen A-R (2003) *Kotitalouksien palvelutarpeet ja palvelujen käyttö*. Tutkimus kolmella aluerakenteeltaan erilaisella seudulla. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4/2003.
- Lankinen M (2000) *Muuttajien sosioekonominen asema*. Helsingin kaupungin tietokeskus. Helsinki.
- Lapintie K, Riipinen J (1994) *Euroopan syrjäkylät ajan keskiössä*. Vaasan yliopisto, Länsi-Suomen taloudellinen tutkimuslaitos, julkaisuja no 54, Vaasa.
- Lehtola I (2001) *Palvelujen muutos ja syrjäkyläläisen arki*. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja N:o 50. Väitöskirja. Joensuu
- Lehtonen H, Hirvonen J, Eerola E (1996) *Asumisen ja työn kytkennät II. Pendelöinti ja sen ohjausekeinot*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Julkaisu B 73. Espoo.
- Mannermaa M (2004) *Heikoista signaaleista vahva tulevaisuus*. WSOY.
- Miettinen H (2001) *Kuntapalvelut 2001*. Efektia Oy, Tutkimuksia 154. Kuntatalon painatuskeskus. Helsinki.
- Moore E (1972) *Residential Mobility in the City*. Association of American Geographers, Comission on Collage Geography. Resource Paper 13. Washington D.C.
- Mähönen H, Kauppinen J (1995) *Hyvinvoinnin vaikutus väestön pysyvyyteen. Auerakenteellisten hyvinvointitekijöiden vaikutus väestön stabiilisuuteen*. Ylä-Savon instituutti, monisteita 1/95.
- Mäntylä K, Pekkanen J, Sneek T (1998) *Haja- ja loma-asumisen uudet muodot. Tulevaisuuden näkymiä ja kehittämismahdollisuuksia*. Yhdyskuntasuunnittelun tutkimus- ja koulutuskeskuksen julkaisuja B 76. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.

- Nivalainen S (2002) *Maallemuuttajat – millaisia he ovat?* Pellervon taloudellisen tutkimuslaitoksen työpapereita N:o 59 (joulukuu 2002). Helsinki.
- Nivalainen S, Volk R (2002) *Väestön ikääntyminen ja hyvinvointipalveluiden alueellinen tarkastelu*. Pellervon taloudellinen tutkimuslaitos raporteja N:o 181.
- North D, Smallbone D (2000) *Innovative Activity in SMEs and Rural Economic Development: Some Evidence from England*. European Planning Studies 8.
- Okko P, Miettälä A, Hyvärinen J (1998) *Globalisaatio ja aluerakenteen muutos*. Sitra 177. Helsinki.
- Papageorgiou, G (1976) *On Spatial Consumer Equilibrium*. Teoksessa: Papageorgiou, G (eds.) *Essays in Mathematical Land Use Theory*. Lexington Books. Lexington, Mass.
- Parkins W, Craig G (2006) *Slow living*. New South Wales Uni. England.
- Pekkanen J (1996) *Kaavoihin kangistumattomat. Asukkaiden haastattelututkimus haja-asumisen eduista ja haitoista*. Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. A-sarja nro 25. Teknillinen korkeakoulu. Espoo.
- Pekkanen J, Maijala O, Piispanen E, Lehtonen H (1997) *Maaseudun kilpailukykyisyys asuinympäristönä. Esimerkkinä Hämeenlinnan seutu*. Teknillinen korkeakoulu, Yhdyskuntasuunnittelun täydennyskoulutuskeskus. Rakennetun ympäristön tutkimuslaitos. YTK:n julkaisusarja B 74. Espoo.
- Pitkänen K, Kokko R (2005) *Mennäänkö mökille? Näkökulmia pääkaupunkiseutulaisten mökkeilyyn Järvi-Suomessa*. Savonlinnan koulutus- ja kehittämiskeskuksen julkaisuja n:o 11. Savonlinna.
- Roos JP (1985) *Elämäntapaa etsimässä*. Toim. Keijo Rahkonen. Tutkijaliiton julkaisusarja 34. Gummerus Oy. Jyväskylä.
- Storhammar E, Virkkala S (2003) *Maaseutuyritysten innovaatioprosessit. Kaupungin ja maaseudun vuorovaikutuksen näkökulma*. Jyväskylän yliopisto, taloustieteiden tiedekunta. Tutkimuskeskus. Julkaisuja 153/2003. Jyväskylä.
- Strandell A (2005) *Asukasbarometri 2004. Asukaskysely suomalaisista asuinympäristöistä*. Suomen ympäristö 746. Ympäristöministeriö. Helsinki.
- Södergren R (2002) *Viimeinen sammuttaa valot? Suomussalmi elämän näyttämönä kunnasta muuttaneiden ja siellä asuvien näkökulmasta*. Pro gradu -tutkielma. Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta, sosiologian laitos. Turun yliopisto.
- Söderling I (2005) *Muuttoliike väestöllisenä ilmiönä. Miksi ihmiset muuttavat? Tietoyritysten hajauttaminen maaseudulle* (2003) HY:n Maaseudun tutkimus- ja koulutuskeskus. Seinäjoki.
- Tilastokeskus (2001) *Suomen tilastollinen vuosikirja 2001*. Helsinki.
- Tohmo T, Ritsilä J, Nenonen T, Haapanen M (2001) *Jarrua muuttoliikkeelle*. Kunnallissalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut, nro 31. Vammala.
- Tuorila H (2006) *"Täällä maalla on hyvä asua." Kokemukset maaseudusta uutena asuinympäristönä*. Kuluttajatutkimuskeskus, julkaisuja 4:2006.
- Valtakari M (1999) *Katsaus suomalaiseen maaseutupolitiikkaan*. Teoksessa Kosonen M, Schulman H, Valtakari M, Viitala P (toim.) *Suunnittelualaena Suomi*. Yliopistonpaino, Helsinki University Press, Helsinki.
- Virtanen V (2003) *Valta- ja vastavirtaan. Selvitys maassamuuttajien elinoloista, uuteen kiinnittymisestä ja arvotaustasta Suomessa*. Sisäasiainministeriön julkaisusarja 14/2003. Helsinki.
- Volk R (2005) *Sosiaali- ja terveyspalvelut alueellisesta näkökulmasta*. Miten hyvinvointipalvelut tulevaisuudessa. PTT-katsaus 4/2005

KULUTTAJATUTKIMUSKESKUKSEN JULKAISUJA -SARJA 2005 JA 2006

2006

5/2006

Kytö H, Tuorila H, Leskinen J

Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat. Tutkimuskokonaisuuden loppuraportti.

4/2006

Tuorila H

"Täällä maalla on hyvä asua." Kokemukset maaseudusta uutena asuinympäristönä.

3/2006

Kytö H, Aatola L

Muuttuva maallemuuttaja. Maallemuuttajien elämäntavat ja maallemuuton mukanaan tuomat muutokset.

2/2006

Aalto-Setälä V, Matschoss K, Nikkilä M

Palveluiden hintaerot Euroopan maiden välillä.

1/2006

Isoniemi M, Mäkelä J, Arvola A, Forsman-Hugg S, Lampila P, Paananen J, Roininen K

Kuluttajien ja kunnallisten päättäjien näkemyksiä lähi- ja luomuruoasta.

2005

8/2005

Matschoss K

Hinnat sähkömarkkinoilla – Vihreän sähkön hinnat verrattuna yleis- ja yösähkön hintoihin.

7/2005

Koistinen K, Vesala T, Marjanen H

Jakelukanavien välinen kilpailu Suomen päivittäistavaramarkkinoilla sekä erällä erikoiskaupan toimialoilla – kuluttajanäkökulma.

6/2005

Nikkilä M, Aalto-Setälä V

Kolme vuotta euroaikaa – Ovatko kuluttajat oppineet hinnat?

5/2005

Tuorila H, Kytö H

Verkkopalvelut ikääntyvien hyvinvoinnin edistäjinä.

4/2005

Eriksson P, Koistinen K

Monenlainen tapaustutkimus.

3/2005

Kinnunen K, Saarinen P

Vähittäiskaupan aukioloajat – myymälähenkilöstön mielipiteitä.

2/2005

Kotro T, Timonen P, Pantzar M, Heiskanen E

The Leisure Business and Lifestyle.

1/2005

Mika Pantzar, Elizabeth Shove (toim.)

Manufacturing leisure – Innovations in happiness, well-being and fun.

Maaseudun vetovoimaisuus ja kuluttajien yksilölliset elämäntavat

Tutkimuskokonaisuuden loppuraportti

Hannu Kytö, Helena Tuorila, Johanna Leskinen